

פרשת "ואתחזן"

מזנוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

פרשת ואתחנן

לעצור ולבחון שוב את הדבר (הרב שלמה הלוי שליט"א)

נמצאים אנו לאחר תשעה-באב ומעניין שדווקא בפרשתנו קוראים את הקריאה של תשעה באב ומיד לאחריה עשרת הדיברות. ולא בכדי, מסבירים חז"ל: שדווקא לאחר שהתאבלנו על חורבן בית-המקדש יש לנו כעת את הזמן להתפנות מעיסוקנו ואבלנו ולקבל את התורה מחדש. ומה החשיבות והנחיצות הזו כעת? התשובה היא: על מנת שלא נטעה שוב ובשנה הבאה נדרש להתאבל שוב על בניין ביהמ"ק... שהרי דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו.

על החשיבות של עצירה ובחינה מחדש של דברים, נביא סיפור יפה הממחיש זאת היטב: בלילה אחד בשדה התעופה. יוסי, שנותרו לו מספר שעות עד לטיסה, החליט לנצל את הזמן האבוד לפיכך הלך וקנה שקית עוגיות מאחת החנויות בשדה התעופה, מצא מקום להתיישב בבית הנתיבות ושקע בספר שהביא עמו מהבית. לפתע הבחין בזווית העין באיש היושב לידו. בחוצפה שאין כדוגמתה, לוקח האיש עוגייה או שתיים מהשקית שביניהם. הוא בתחילה ניסה להתעלם ממנו ולא לעשות סיפור מהעניין. הוא המשיך לכרסם את העוגיות והסתכל בשעון. גנב העוגיות עז המצח המשיך לחסל את העוגיות שלו, והוא חש שעצבנותו הולכת וגוברת ככל שהדקות עוברות. הוא חשב, "אם לא הייתי כל כך נחמד, הייתי סותר לו על פרצופו"... יוסי לא נתן שיכלו את ממונו ועוד מול עיניו ועל כל עוגייה שהגנב לקח, לקח גם הוא אחת. כשנותרה רק עוגייה אחת, הוא תהה מה יעשה עכשיו הגנב החצוף. לתדהמתו של יוסי בחיך על פניו, לקח הגנב את העוגייה האחרונה ושבר אותה לשתיים. הוא הציע לו בשיא החוצפה חצי מהעוגייה בעודו אוכל את החצי האחר, יוסי לא יכול היה להתאפק וחסף אותה ממנו תוך שהוא מסנן לעצמו... ואוווו... לבחור הזה יש חוצפה...! הוא כל כך גס רוח, גזלן של ממש! אפילו תודה לא אמר! מעולם לא היה יוסי כל כך עצבני.

יוסי נאנח בהקלה כשנקרא לטיסה שלו. הוא אסף את חפציו והלך לשער, כשהוא מסרב להעיף אפילו מבט בכיוונו של הגנב כפוי הטובה והחצוף. הוא עלה למטוס ושקע במושבו המרופד. אז חזר לספר, שכמעט סיים. כשהושיט יד לתיק, נחרד עד עמקי נשמתו. בתיק הייתה מונחת שקית העוגיות שלו, מונחת ממש מול עיניו. האיש הזר קנה שקית זזה לשלו מאותה חנות שבשדה התעופה...! אם העוגיות שלי כאן, נאנח בייאוש, זה אומר שהן היו שלו! והאיש שהן שלו ניסה להתחלק איתי! כמובן שכבר היה מאוחר מדי בשביל להתנצל – המטוס המריא. ואז הבין מיודעינו בעצב, כי הוא זה שהיה גס הרוח, כפוי הטובה ולמעשה הוא בעצמו - הגנב.

כמה פעמים בחיינו אנחנו משוכנעים שמשהו נכון ואנחנו צודקים, ולא יודעים עד כמה אנו טועים... זהו אם כן הזמן לעצור ולהתבונן מה עלינו לשפר על מנת שלא נגיע לשנה הבאה ויתברר ששוב טעינו...

שבת שלום ומבורך

תחינתו של הרועה הנאמן (התוועדויות תשמ"ט, כד א, עמ' 176)

פרשת ואתחנן נפתחת בתחינתו של משה רבנו להיכנס לארץ: "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, הֲהִרְטוֹב הַזֶּה וְהַלְבַּנֹּן". הקב"ה לא נענה לבקשתו של משה, אך אפשר לו להשקיף על ארץ ישראל: "עֲלֵה רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְשֵׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ, כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה". רש"י מסביר: "ביקשת ממני 'ואראה את הארץ הטובה'? אני מראה לך את כולה! שנאמר: וַיֵּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ". מן הדברים עולה שבקשתו של משה להיכנס לארץ נדחתה, והוא הסתפק בצפייה עליה.

ראיית העתיד

אך בפרשת וזאת הברכה מתברר שראיית הארץ לא הייתה ראיית נופים. על הפסוק "וַיֵּרְאֶהוּ... עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן" רש"י מפרש: "ארץ המערב בשלוותה וחורבנה. דבר אחר: אל תקרי הים האחרון, אלא היום האחרון; הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים".

רש"י מציין ביתר פירוט מה ראה משה: "הראהו את כל ארץ ישראל בשלוותה, והמציקים העתידיים להיות מציקים לה; 'ואת כל נפתלי' – הראהו ארצו בשלוותה ובחורבנה... 'הכיכר' – הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש", ועוד.

הבקשה הנוספת

נשאלת השאלה: מדוע באמת הראה הקב"ה למשה את כל האירועים שיתרחשו בארץ עד תחיית המתים, והלוא משה ביקש רק לראות את הארץ, ואת זה היה הקב"ה צריך לתת לו; לשם מה הראה לו את עתידה, בשעה שהוא עצמו לא ביקש זאת? אלא שבהכרח לומר כי ראיית עתידה של ארץ ישראל, עד תחיית המתים, היא המענה לבקשתו של משה רבנו. בבקשה הזאת שלו, לראות את הארץ, התכוון משה לדעת גם מה יקרה בה עד תחיית המתים.

אחריות לבני דורו

משה רבנו היה 'הרועה הנאמן' של בני ישראל, ואהב אותם אהבה בלי גבול. כשביקש להיכנס לארץ לא התפלל על עצמו בלבד, אלא על כל אנשי דור המדבר, שמתו במדבר ולא זכו להיכנס לארץ. אנשי דורו יצאו עמו ממצרים, קיבלו עמו את התורה, ראו ניסים ועברו ניסיונות. משה לא רצה להיכנס לארץ לבדו, בלעדיהם.

תשובתו של הקב"ה, "אני מראה לך את כולה", לא סיפקה את משה, שכן אנשי דורו לא זכו לראות את הארץ כמותו. לכן הראה הקב"ה למשה גם את עתידה של הארץ עד תחיית המתים, וכך ראה משה רבנו שבבוא הגאולה גם בני דורו, שמתו במדבר, יקומו לתחייה וייכנסו לארץ. ידיעה זו, שבבוא היום יזכו גם בני דור המדבר להיכנס לארץ הקודש, הניחה את דעתו.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ה' אלוהים אתה החילות להראות את עבדך (ג,כג-כה)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ה' א-לוהים אתה החילות להראות את עבדך וכו' אעברה נא ויאראה את הארץ הטובה.

במדרש (דברים רבה פר' יא) מובא, שטענו של משה לפני הקב"ה היה - איך אתה אומר לי "לא תעבור את הירדן הזה", הרי אתה עושה תורתך פלסתר, דכתיב (דברים כד) "ביומו תתן שכרו", ואם כן, אתה עובר בלא תלין?

שאל הגה"ק בעל השואל ומשיב זי"ע - לכאורה צריך להבין, איך משמע מדברי הפסוק שזו הייתה טענתו של משה?

אלא הסביר זאת על פי הקושיה המפורסמת על מאמר הגמ' (קידושין לט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (בעולם הזה אין אנו מקבלים שכר על המצוות שאנו מקיימים). דהרי יש את הדין "לא תלין פעולת שכיר ביומו תתן שכרו", ואם כן, גם אנו צריכים לקבל שכר בעולם הזה? אלא מתרצים: דהרי נפסק בהלכה שלא זו עובר השוכר רק אם הוא עצמו שכר את הפועלים, אבל במקרה ששכר ע"י שליח אינו עובר בלאו, ולכן כשהקב"ה נתן את התורה, הרי נתנו ע"י שליח - משה רבינו, ולכן אין עובר בלא תלין. אבל משה רבינו עצמו כן יכול לטעון להקב"ה טענה זו, כי הוא יכול לטעון: מילא בני ישראל קבלו את התורה על ידי - ע"י שליח, אבל אני עצמי הרי קבלתי את התורה ישירות מהקב"ה? וא"כ טענתי במקומה עומדת, איך אתה אומר לי "לא תעבור את הירדן הזה? וזה הפשט בפסוק: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" - בנתינת התורה 'לאמר' - הרי אני אמרתי והעברתי את התורה ממך לבני ישראל, ולכן לגבם אין אתה עובר בלאו דלא תלין, אבל לגבי, הרי אני קבלתי את התורה מהקב"ה, ואיך אתה עושה תורתך פלסתר...

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" [ג, כג]. לעולם לא להרים ידיים. (ניצוצות).

אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר: קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (ברכות לב, ב).

שיחת טלפון בהולה שינתה את חייה של גב' בידרמן מן הקצה אל הקצה. "בואי מהר", קראו לה מבית החולים. "בנך נפגע בתאונת דרכים, הוא פצוע קשה!" היא נטלה בזריזות מעט חפצים, התארגנה במהירות שיא והגיעה לבית החולים, שם פגשה את בנה בן השבע עשרה, מוטל כאבן שאין לה הופכין. לאחר אין סוף בדיקות ואבחונים הוא הוגדר כ'צמח' בפי הרופאים.

ההלם היה מוחלט, קשה היה לעכל את הבשורה המרה שאימה לקרוע את הלב לגזרים. מסך שחור נמתח מעליה, אפרורי וקודר. כל יום דרש ממנה התאוששות מחדש. נורא היה לראות את מוטי החייכן והתמיר כה חסר ישע, חסר אונים. לא זז, לא מגיב לנעשה סביבו. קשה, כואב, ומפלח את הלב עד היסוד.

גלגלי הזמן המשיכו לנוע, רק במוטי לא השתנה דבר. גם הרופאים כבר לא הביעו תקווה רבה, וניסו להסביר לגב' בידרמן שאל לה להיתפס לאשליה. אך זו לא התכוונה להרפות, לא נתנה לייאוש לעשות בה שמות. היה חושך, ועוד איך, אך היא גירשה אותו בעזרת אור גדול שהזריחה

בלב. 'כל עוד יש חיים, יש תקווה', היה המוטו שליווה אותה בדרכה. כל עוד הוא חי, אעשה עבורו את המיטב. אשקיע, אתפלל ואתחנן אליו יתברך, ואיחל לישועתו הרי הוא כל יכול...

הרופאים היו בטוחים שהיא תיכנע בסוף. ככה זה, הם כבר למודי ניסיון, בתחילה באים כולם, מכרים ובני משפחה, מנסים את כוחם בלהעיר ישנים מתרדמתם. אחרי תקופה, הביקורים מתדלדלים ונעשים 'צפופים' פחות. קשה להתמיד במטרה עד אין תכלית.

אבל, גב' בידרמן הייתה עשויה מחומר אחר, מחומר של אמונה ותקווה – מאומה לא השתנה בה גם אחרי חצי שנה ויותר. היא המשיכה להגיע מדי יום, עם סידורה הנצחי ביד ארגנה משמרות של תפילה. "מרדכי בן הניה", נלחש עשרות ומאות פעמים ביממה בתפילה ובתחינה לפני יושב מרום. במקביל ארגנה משמרות מבקרים סביב היממה. דאגה שיהיו מבקרים אצל מוטי כל הזמן, שלא יישאר לבד. "תדברו אליו", היא ביקשה מכל מי שיכול, "המוח הרדום שלו שומע כל דבר". היא ידעה ממקרים דומים שחשוב לגרות את המוח, לא לתת לו להתנוון ולשקוע. היו לה המון הפתעות, היא ניצלה את מקסימום היצירתיות שבה התברכה. הביאה קלטות ושירים, הקליטה את האחים. הרופאים יצאו מגדרם מול המרץ הבלתי נדלה. האם הזו לא איבדה תקווה לרגע. היו עליות וירידות, גם רגעים של שפל מוחלט. עננים סמיכים שבאו, וניסו לגבור על השמש הגדולה שלה. אך היא יכלה להם, לעננים, וניצחה! אחיות המוסד חשבו שהיא לא מודעת לחומרת המצב, "היא משקיעה בו כה רבות, כיצד אינה מתייאשת? האין היא יודעת כמה חמור המצב?" "את חושבת שלא ידעתי." היא שאלה אחר כך בחיוך קל, "ידעתי מצוין, אלא שהאמנתי בבורא כל העולמים הכל יכול, שאין מעצור מלפניו להושיע ברב או במעט, וישועת ה' כהרף עין, צריך להתמיד לבקש ולהתחנן, לא להרים ידיים, לא להתייאש, עד שזוכים לישועה... לא נתתי למילים שלהם לחדור פנימה".

בזכותה התייחסו גם הרופאים אחרת אל ה'צמח' הזה, הוא טופל ביד נאמנה, בIODעם שעל החולה יש עין פקוחה ואוהבת.

שנה שלימה חלפה... מוטי היה עדיין באותה תנוחה, דומם, בוהה בחלל. שום דבר לא הצביע על השינוי המתקרב, שום סימן לבשורה הטובה שעומדת להתרחש.

זה קרה ביום ההולדת שלו, שבו 'חגג' את מלאות שמונה עשרה. היא הגיעה כהרגלה ובירכה אותו ב"בוקר טוב" עליז, ו"מה נשמע?" לתדהמתה הרבה החלו שפתיו לנוע קלות, משהו שדמה למילה 'אימא' נשמעה. "מ-ו-ט-י!" היא לא יכלה להכיל את ההתרגשות הגדולה, מוטי התעורר! מוטי פקח עיניו וקרא לה! גב' בידרמן זכתה לקצור את פירות עמלה, בנה התעורר לאחר שנה איומה. חזר באיטיות למשפחה. אור האמונה היוקד שלה עשה משהו 'למעלה'. תפילותיה החמות והזועקות הבקיעו רקיעים והורידו עליו ועליהם ישועות ממרומים. ללמדנו שלעולם, אבל לעולם אין להתייאש...

כמו שאמרו חז"ל במדרש רבה "מהו בכל קראנו אליו אמרו רבנן יש תפלה שנענית לארבעים יום ממי את למד ממה דכתיב ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו'. ויש תפלה שנענית לכ' יום ממי את למד מדניאל דכתיב (דניאל י) לחם חמודות לא אכלתי עד מלאות שלשה שבועים ימים ואח"כ אמר ה' שמעה ה' סלחה וגו'. ויש תפלה שנענית לשלשה ימים ממי את למד מיונה דכתיב ויהי יונה במעי הדגה וגו' ואח"כ ויתפלל יונה אל ה' אלוהיו ממעי הדגה. ויש תפלה שנענית ליום אחד

ממי את למד מאליהו דכתיב וייגש אליהו הנביא ויאמר וגו'. ויש תפלה שנענית לעונה ממי את למד מדוד דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון. ויש תפילה שעד שלא יתפלל אותה מפיו הקב"ה יענה שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה... הרי שאם מתפללים ומתפללים ולא מרפים זוכים בסוף לראות את ישועת ה'...

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (ג' - כ"ג)

מסופר על הגה"ק רבי משה סופר זי"ע"א בעל "חתם סופר", שהיה נוהג להאריך מאד בתפילות, פעם אמר לו אחד מגדולי הדור, תמהני על מר שמאריך כל כך בתפילות היום, הרי הוא מבטל עצמו על ידי כך מלימוד תורה, וכבר נאמר (משלי כ"ח - ט') "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה". השיב ה"חתם סופר" לאותו רב, על זה איני דואג כלל, שהרי כבר מובטחים אנו מפי חכמינו ז"ל (ברכות נ"ד) שכל המאריך בתפילה מאריכים לו ימיו ושנותיו, נמצא אפוא שאם אריך בתפילה אזכה בעזרת ה' לאריכות ימים, וכך אשלים את שעותיי בלימוד תורה מה שאני מחסיר על ידי אריכות התפילה.

אתה החילות להראות את עבדך וכו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (ג,כד-כה)

בספרי (ואתחנן כז) מובא: אמר משה להקב"ה: "כבר התרת לי שבועה במדין, על כן אעברה נא ואראה את הארץ". (כאשר משה הגיע למדין אצל יתרו בפעם הראשונה, כתוב: "ויאל משה לשבת את האיש" - אומר רש"י: נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו, ולאחר מכן היה צריך משה להתיר שבועתו).

ולכאורה צריכים להבין, איזה קשר יש בין השבועה שהותרה במדין - לבין הבקשה להיכנס לארץ?

בספר "שכל טוב" להגה"ק רבי שמחה הכהן רפאפורט זי"ע"א אב"ד לובלין מובא הסבר נפלא, בהקדם קושיית המפרשים שהקשו: מה זה שאומר משה "אעברה נא ואראה את הארץ", וכי העניין הוא לראות את הארץ? הרי העניין הוא לגור שם? ותירצו, שמשה אמנם ידע שהקב"ה נשבע שהוא - משה, לא יביא את ישראל לארץ אלא ימות במדבר, ועל כן ביקש רק להיכנס לארץ לזמן מה, לקיים את המצוות התלויות בארץ, ולאחר מכן, כאשר יגיע הזמן להכניס את ישראל לארץ - ייצא משה לחוץ לארץ וימות שם, ובאופן זה לא תבטל גזירת הקב"ה. משום כך ביקש בלשון "אעברה נא ואראה" - כאדם שרואה את המקום לפי שעה, אך אין בדעתו להשתקע בה.

והנה, ידוע המעשה המובא בגמרא (כתובות עז:): על ר' יהושע בן לוי, שכאשר הגיע זמנו להסתלק מן העולם, אמרו מן השמים למלאך המוות שילך ויעשה את רצונו האחרון של ר' יהושע בן לוי בטרם הוא נוטל את נשמתו. הלך אליו מלאך המוות. ביקש ממנו ר' יהושע בן לוי שיראה לו את מקומו בגן עדן, אך התנה עמו שיביא לו את סכינו, כדי שלא יפחידו בדרך. נתן לו. כאשר הגיעו, הרים מלאך המוות את ר' יהושע בן לוי והראה לו את המקום המזומן לו. תפס ר' יהושע בן לוי את ההזדמנות וקפץ לתוך גן עדן!... תפסו מלאך המוות בקצה גלימתו בכדי להוציאו, אבל אז נשבע ר' יהושע בן לוי שלא ייצא מגן עדן! אמר הקב"ה: אם קרה מקרה וכבר נשבע פעם אחת ר' יהושע בן לוי ואח"כ הוזקק להתיר את שבועתו, אז גם עכשיו נתיר לו את שבועתו ויצא.

אבל אם לא נזקק אף פעם להתיר את שבועתו, הרי הוא יוכל להישאר בגן עדן! עד כאן דברי הגמרא.

והשתא לפי סיפור זה יובן היטב הקשר בין התרת שבועתו של משה במדין להתרת השבועה שלא יכנס לארץ ישראל, דכאשר משה רבינו ביקש רק להיכנס לארץ כדי לקיים את המצוות ואחר כך ייצא משם, היה מקום לחשוש שגם הוא יישבע שלא יצא, כמו שעשה ר' יהושע בן לוי, ומשום כך מקדים משה ואומר: "אתה החילות להראות את עבדך" - כבר התרת לי שבועה במדין ואין לחשוש פן אשבע, שהרי כבר הותר לי פעם אחת שבועה שנשבעתי, ואם כן תוכל לגזור עלי להתיר את שבועתי, כפי שטענת אצל ר' יהושע בן לוי, ועל כן "אעברה נא ואראה את הארץ"...

אתה החילות להראות את עבדך...ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג', כד', כו') (מתוק מדבש, הרב ברוך בוקרה שליט"א, גליון 41)

מדוע משה קורא לעצמו בתואר עבד? 'התשובה מובאת ב'לקוט': משה טען לקב"ה: כתבת בתורתך, עבד עברי שטוען 'אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי' מה דינו? 'ועבדו לעולם'. וידוע שלעולם זה חמישים שנה, וזה מה שמשה רבנו ביקש מה' תוספת חיים של חמישים שנה כיוון שהוא נקרא עבד ה' והוא אוהב את אדונו (ה'), את אשתו (התורה), ואת בניו (עם ישראל). אז איך מוסברת תשובת ה' 'ויאמר ה' אלי רב לך? 'הסביר הרב יוסף ברגר שליט"א (פנינים) בשם אחד מחכמי פולין: 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה' ומשה רבנו באותו פרק היה בן 120 שנה. נמצא, שהוא כבר קיבל למפרע 50 שנה עודפים על כל אדם. וזוהי אם כן תשובת ה' אליו: 'רב לך, 'לך = בגימטרייה 50. די לך בחמישים שנה שכבר קיבלת...

"רב לך" – לעולם אין מספיק ברוחניות (הרב ברוך מרדכי אזרחי שליט"א)

משה רבנו מתפלל ומבקש להיכנס לארץ ישראל, כמובן רק בשביל מצוותיה. בשלב מסוים אומר לו הקב"ה "רב לך", תפסיק להתפלל, עוד תפילה אחת והוא היה נענה, אבל אם הבורא אומר עושים. אבל המילה רב לך מצלצלת מוכרת שמענו אותה כבר ואיפה בפרשת קורח "רב לכם בני לוי!"

א"ר לוי ברב בישר ברב בשרוהו ברב בישר - "רב לכם", ברב בישרוהו - "ויאמר ה' אלי רב לך" ומדוע מה מידה כנגד מידה פה? קרח רצה כהונה - דבר רוחני ומשה עונה על אתר רב לכם! זכיתם לעבוד במשכן נו זה לא מספיק? אומר הקב"ה אתה אמרת רב לכם בענייני רוחניות? כהונה? א"כ רב לך!

מה אתה צריך להיכנס לארץ?! זכית לקיים תורה, לעשות מצוות, להתקדש, להיות הנביא הכי גדול שנאמר עליו "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים" נו ואתה מבקש עוד?

רב לך... מלמד הקב"ה את משה ואותנו שאין מושג כזה די ברוחניות אין מספיק תמיד צריך לשאוף לעלות ולהתעלות ולא להתייאש!

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון (ג,כה) (הרב ש. מנדל)

דרש רבי שמלאי מפני מה נתאווה משה רבינו להיכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה הרבה מצוות שנצטוו ישראל ואין מתקיימים אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי (סוטה יד, א).

ולכאורה מה השאלה 'מפני מה נתאווה משה רבינו להיכנס לארץ ישראל', והלוא מוטל עליו לקיים מצוות ישוב ארץ ישראל, וא"כ משום זה ביקש להיכנס.

ואכן התשב"ץ (ח"ג סי' קצ"ח) ר"ל, דאזלי כמי שסובר דמצוות ישוב א"י אפשר לקיים גם בעבר הירדן, אמנם היה מקום לומר דמצוות ישוב א"י אינה אלא למי שיש לו חלק ונחלה בארץ, וכיון שבני לוי לא היה להם חלק ונחלה בארץ א"כ אף מצוות ישובה אינה מוטלת עליהם, ולכן לא אמרו דמשה רבנו ביקש ליכנס לארץ כדי לקיים מצוות ישוב א"י.

ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג,כו)

ידוע שאנשים מעוניינים שיהיה להם רב גדול וקדוש, כדוגמת הגאון מוילנא או הבעש"ט. דא עקא, שלא תמיד אותם אנשים ראויים להיות תלמידים של רב בסדר הגודל שהם מבקשים...

פעם, כשביקשו למנות את אחד האדמו"רים, היו שהתנגדו לכך בטענה שהוא צעיר מדי. אמר אחד מגדולי הדור: רב הם רוצים שיהיה כמו רב של פעם, וחסידיהם הם רוצים להיות חסידים של היום, והדבר לא יתכן...

לפי זה – אומר ה"לחם לפי הטף" – נראה שזו כוונת משה רבנו במלים: "ויתעבר ה' בי למענכם". לפעמים הפרנס, הרב, יכול להיות גדול מאד, רק שהוא נמצא בדור נמוך, ולכן הקב"ה לא מניח לו להגיע למדרגה הגבוהה שהיה יכול להשיג לפי עבודתו. "ויתעבר ה' בי" – לא הניח לי להתעלות כפי רצוני. וזאת על שום מה? "למענכם" – כי זו מדרגת אנשי הדור.

"ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי". (ומתוק האור)

"ויתעבר" - אומרים חז"ל, כאשר מעוברת. ובאר ה"משך חכמה": לפעמים אישה מעוברת, בחודש החמישי לעיבורה, מרגישה שאין לה יותר כח להמשיך, והיא מתפללת: הלוואי וכבר יצא התינוק. אבל אם התינוק יצא עתה - הוא לא יחיה, כי עדיין איננו מוכן ובשל לחיים בעולמנו. הוא צריך לשהות שם עד תום תשעת חדשי העיבור, רק אז יהא בשל לצאת לאוויר העולם.

מסופר על אדמו"ר אחד שבליל שבת אחד התאחר מאד להגיע ל'טיש' (עריכת השולחן), קרוב לחצות הלילה נכנס לבית המדרש. מיד כשהתיישב אמר לחסידיו: "תסלחו לי היה לי אורח חשוב מאד - אליהו הנביא. הוא בא לומר לי, שברצונו להתגלות ולבשר את הגאולה, וכבר הסכימו עמו שבעת הרועים (אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרון, דוד ויוסף). הוא רק בא ליטול גם רשות ממני, ולקח לי זמן רב לשכנע אותו שעדיין לא יבוא".

אחד החסידים ששמע זאת קפץ ואמר: אבל למה, באמת, שלא יבוא? אדרבה שיבוא! הביט בו האדמו"ר והסביר: הלא ברגע שיבוא משיח צדקנו - שוב לא תהיה אפשרות לתקן. העולם כולו יגיע לנקודת הסיום, אבל לדאבונו, ישנן עדיין נשמות רבות שהן רחוקות מתיקונן, ועל כן בקשתי שימתין קמעה כדי לתת גם להן הזדמנות נוספת לתקן. אבל היהודי בשלו: שיבוא, יהיה מה שיהיה! אמר לו הרבי: ומי גילה לך כי נשמתך אינה אחת מאותן נשמות שלא הגיעו לתיקונן?! יסוד גדול כתוב כאן. לא בכדי מתעכבת הגאולה, אלא לטובתנו, כדי שנספיק להשלים את עצמנו.

"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה.." (פרק ד' פסוק ב') (מעין השבוע)

עם ישראל הוא עם חכם ונבון, אולי קצת יותר מדי. הוא אוהב התחכמויות וקיצורי דרך. מספרים, בבדיחות, ששירותי הביטחון חשפו מרגל זר שעבד בתעשייה האווירית. הוא הודה במעשיו, ושאל איך הצליחו לחשוף אותו. "פשוט מאד", ענו לו. "בצירי הדלתות במטוס יש שלושה חורים לברגים. אף ישראלי לא שם שלושה ברגים. שמים אחד, מקסימום שניים, ואומרים: סמוך, יהיה טוב, גם זה מספיק. אתה היחיד ששמת שלושה ברגים, וידענו שמשהו חשוד כאן. שאתה לא משלנו..."

התורה הזהירה אותנו בפרשתנו, שבכל הנוגע למצוות, לא נחפש קיצורי דרך, ולא נאלתר דברים: "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, ולא תגרעו ממנו לשמור את מצוות ה' א-לקיכם!" מעשה ברבי אליהו דושניצר זצ"ל, המשגיח בישיבת פתח תקוה, שהלך עם תלמידו ברחוב וראה בחור עומד בתחנת אוטובוס, ומצמיד לאזניו טרנזיסטור. זה היה אז דבר חידוש. "מה זה", שאל הרב את תלמידו. "זה רדיו שכזה בלי חוטים". הרב התפלא. מכשירי הרדיו באותם ימים היו כבדים ומסורבלים. אבל התלמיד הסביר שכאן הכל זעיר ועדין, המצאה חדשה הקולטת גלי רדיו מן האוויר. "ואם ינתק בפנים חוט דק, מה יהיה?" התלמיד הסביר שאז זה לא יפעל. "אבל אני מתכוון לחוט קטן, זעיר, אי אפשר לוותר עליו?" התלמיד חיך והסביר בסבלנות, שכנראה כל חוט נחוץ וקובע. אחרת לא היו מתכננים אותו... "אהה", אמר הרב, "כעת אתה מבין מדוע ישנה הקפדה כה גדולה על כל דיני התפילין! הרי גם הם סוג של "טרנזיסטור" הקולט גלי קדושה וטהרה, וגם בהם כל פרט קובע ונחוץ: כל דיני האותיות, וריבוע הבתים, והצבע השחור. ואם יחסר פרט אחד, זה לא יעבוד!"...

אבל נשים לב להדגשת הפסוק: "לא תוסיפו ולא תגרעו, לשמור את כל מצוות ה'" פירש האלשיך הקדוש: אסור לשנות כלום במצוות, אפילו לא במחשבה טובה, כדי לשמור על המצוות. למשל, אם יבוא אדם ויאמר: הלא ה' רצה שהשבת תהיה יום מנוחה, אז יום המנוחה שלי יש לו צביון אחר, חלילה, הס מלהזכיר! אל תנסו לשנות או "לשפץ" את המצוות לפי הבנתכם. האדם הוא קטן מכדי לעמוד על סודם של המצוות! "לא תוסיפו ולא תגרעו!"

הסבא מנובהרדוק זצ"ל משל על כך משל: מלך אחד שלח את המשנה למלך אל הממלכה השכנה לשאת ולתת בעניינים שונים, אבל הזהירו אזהרה אחת: אל תתערב שם על שום דבר, על שום דבר! מובן שהמשנה למלך הסכים. הוא אינו טיפוס מהמר. נסע לשם דן בעניינים העומדים על הפרק והגיע לסיכומים משביעי רצון. ערכו מסיבה לחתימת החוזה. כטוב ליבם ביין, אמר המלך המארח: "אין כמו שירות הריגול שלנו, אין נסתר מעינינו! אנו יודעים את

הסודות הנעלמים ביותר! דווחו לנו, למשל, שיש לך, אדוני המשנה למלך, סימן לידה בצורת כוכב אדום בעל שבעה קצוות!" נדהם המשנה למלך ואמר: "הנה נכשלת, אדוני המלך, אין לי כל סימן לידה כזה, רואה אתה, השירותים החשאים שלך הכזיבו!" אבל המלך כבר היה שתוי, והוא צווח: "לא יכול להיות, הם לא שיקרו לי! אתן לך מאה אלף זהובים אם יתברר שאין לך כזה סימן לידה!" זה באמת היה יותר מדי. המשנה למלך קם, הוריד את החולצה, את הגופייה, בקיצור פשט את בגדיו והוכיח לכולם שאכן אין לו סימן לידה שכזה. הפלא ופלא, השירותים החשאים כשלו. המלך מלמל משהו ושילם לו את כל הכסף, טבין ותקילין. חזר המשנה למלך לארצו, שמח וטוב לב. דיווח למלך על הצלחותיו והראה לו את החוזים. הוא גם הושיט מתנה-מאה אלף זהובים. מה זה? שאל המלך. "הכסף הקל ביותר שהרווחתי מעודי!" סיפר המשנה למלך. "תאר לעצמך שאמרו, שיש לי כתם לידה בצורת כוכב..." "ואתה התערבת שלא", השלים המלך. "הוכחת שהם טועים, והרווחת מאה אלף זהובים. האם שכחת שציוויתי עליך שלא להתערב?!" "לא שכחתי" השיב המשנה למלך, "אבל כאן זה היה רווח בטוח..." "כך! אז עכשיו תשמע: לפני שנסעת התקשר אלי המלך, והתערב איתי על עשרה מיליון זהובים שהוא יצליח להביא לך, שהמשנה למלך שלי יתפשט בפני כל שריו ועבדיו... אז עכשיו, גם הפסדתי בהתערבות, גם הפסדתי עשרה מיליונים, וגם המשנה למלך שלי הפך את עצמו לצחוק בפני קהל ועדה..."

"זהו שהתורה אמרה: "לא תוסיפו ולא תגרעו" - אל תעשו חשבונות, אל תשנו מאומה. תקיימו את המצוות וההוראות כמשמען, לטוב לכם כל הימים!."

לא תספו על הדבר וכו' ולא תגרעו ממנו.

שואל המגיד מדובנא בשלמא לא תגרעו זה מובן, אבל מדוע לא להוסיף, ומתרץ על פי משל: אחד שאל מחברו כיסא והחזיר לו כיסא גדול וקטן, ואמר לו, שהכיסא הגדול הוליד כיסא קטן וזה שייך לך והמשאיל שמח, ואח"כ שאל ממנו שעון והחזיר לו שעון גדול וקטן, ואמר לו שהשעון הגדול הוליד שעון קטן ושמח המשאיל, ואח"כ בקש לשאול מנורה גדולה ויקרה של זהב, והסכים לתת לו כי חשב שגם תוליד מנורה קטנה של זהב, ולא החזיר לו אותה, שאל אותו המשאיל איפה המנורה של זהב, אמר לו שהיא מתה, שאל אותו המשאיל הייתכן שמנורה מתה? וענה לו כשם שהבנת שיכולה להוליד כך יכולה למות, וזהו שאמרה התורה לא תוסיפו ולא תגרעו, כי אם מוסיפים אפשר גם להוריד.

"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם ולא תגרעו ממנו" (ד, ב)

מבארים חז"ל: תרי"ג המצוות יוצרות ביחד שלמות בנפשו וגופו של האדם. רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברים שיש באדם. לעומתם שס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים שבאדם. כאשר משלים האדם את כל המצוות נשלם גופו ונשלמת נפשו. כל סטייה קטנה יכולה לאבד את האיזון והאדם לא יהיה שלם. משל למה הדבר דומה: לאדם שיש לו שעון ענק ובא חברו הטוב ורואה אותו מפרק את השעון לחלקים, ויותר מ-500 חלקים מונחים לפניו. הוא מבקש ממנו בורג אחד והחבר מסרב". מדוע? מתפלא החבר, "וכי אינך אוהב אותי, איזה מין חבר אתה?" והנה משיב בעל השעון: "תבין, כל החלקים שאתה רואה מרכיבים שעון אחד גדול. אם אתן לך, ולו רק את החלק הקטן ביותר, כל השעון לא יהיה שווה." כך הוא הנמשל: אם אדם

לוקח/גורע מצווה אחת או מוסיף מצווה אחת, השעון=נפשו וגופו לא יתפקדו, ולא יגיעו לשלמות הנדרשת. רק בקיום המצוות בצורה מדויקת ניתן להגיע לשלמות.

לא פחות, לא יותר (הרב גד שכטמן)

"אקסיוז מי", פנה תייר באנגלית לתימני קשיש, "אולי אתה יודע היכן המלון הקרוב?". התימני סימן לו שאינו מבין את השפה. התייר ניסה בשנית בשפה הצרפתית, ובפעם השלישית אפילו בידיש, אך לשווא. התימני משך בכתפיו כאומר 'אני לא מבין אותך'.

"מארי סעדיה", פנתה אליו אשתו לאחר שהתייר הלך לנסות את מזלו במקום אחר, "אולי באמת הגיע הזמן שתלמד שפה נוספת? זה יעזור לך בחיים".

"מה פתאום!", גיחך סעדיה בביטול. "התייר הזה יודע שלוש שפות! זה עזר לו במשהו???"...

***

שני פסוקים נכתבו בפרשתנו בסמיכות זה לזה, וכדאי להתבונן בתוכם:

א. "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם ולא תגרעו ממנו".

ב. "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם - חיים כולכם היום". את הציווי הראשון שלא להוסיף על המצוות שנצטוונו, יכולים אנו להבין, משום שכולנו רגילים לפתגם שהפך לאזהרה מוכרת: "כל המוסיף - גורע!".

אבל עדיין יש מה להעמיק בו: מה מקור הדרישה לא לשנות מאומה מציווי התורה. ברור הדבר שאין מדובר פה בעריצות שלטונית, חלילה, או ברצון לשליטה אבסולוטית, שקיימת בידיו של בורא העולם ממילא. מה, אם כן, מסתתר בעומקו של פסוק זה?

דבר נוסף, חז"ל מספרים לנו בגמרא שקיסר רומי ביקש מרבי יהושע בן חנניה לראות בעיניו את א-לוקים. לאחר שהקיסר התעקש, הציבו רבי יהושע בחודש תמוז מול השמש הלוהטת ואמר לו: "הסתכל בשמש", מובן מאליו שהקיסר נכשל במשימה. הסביר לו רבי יהושע: "השמש, אחת מברואיו של בורא העולם היא. אינך יכול למקד את מבטך בגלגל החמה בריכוז, וברצונך להיות מסוגל לראות את א-לוקים?!".

כולם מודעים לעובדה המדעית שאילו התרחקה השמש מעט מן הגלובוס, או אילו התקרבה אליו מעט - היינו כולנו נידונים לקור מקפיא או ללהט איום, על אחת כמה וכמה שלא ניתן לגעת בה. איך, אם כן, ניתן להעלות על הדעת שאפשרי הדבר להידבק בו יתברך?

ביאורם של דברים כך הוא: בתורה הקדושה ישנם רמ"ח (248) מצוות עשה ושס"ה (365) מצוות לא תעשה, כנגדם יש בגוף האדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים.

'תורה' מלשון 'הוראה', הקב"ה רוצה להיטיב עם בני האדם שברא בעולמו, לכן נתן להם הוראות לצליחת החיים עלי אדמות בצורה הטובה ביותר. לא זו בלבד, אלא שפירות השכר על המצוות ניתנים בעולם הזה, והקרן קיימת ומצפה לעולם הבא לשלם מתן שכר בצורה רוחנית וזכה - הטובה הרבה יותר מהנאות העולם החומרי. חולה שקיבל מרשם מרופא, עליו לציית

להוראות נטילת התרופה בדיוק רב, ואילו חלילה יחליט החולה להתחכם או לנסות אופציה אחרת - ייתכן שלא יירפא מחוליו. זהו נתון שכולם מבינים ומסכימים עמו. כך גם מצוות התורה הן מצפן מדויק ומטען אנרגטי לאדם במשעולי החיים היומיים (שבת, קיום מצוות כתפילין וציצית); בתסבוכות רגשיות (עזוב תעזוב עמו, ואהבת לרעך כמוך); בהתמודדות מול התנהגות לא נאותה בסביבתו (לא לנקום ולא לנטור); ומול פיתויי היצר הרע שממתין לו בכל הזדמנות מעבר לפינה ויוצר אשליות על מנת להפיל את האדם במלכודותיו (לימוד התורה והמוסר). אילו ינסה האדם להוסיף מצוות על אלו שנצטווה בהן, וקל וחומר אם יוריד ממצוות התורה, הריהו כחולה שיחליט על דעת עצמו לשנות את הרכב הכדורים שהוא נוטל לרפואתו. במקרה הטוב זה יסתיים ללא נזק, ובמקרה הרע איננו רוצים לדמיין... גם תקנות חכמי הדורות שכביכול נוספות על התורה, אינן אלא גדרות וסייגים לשמור שלא תהינה חלילה פרצות בציוויים שקיבלנו מסיני. גם החגים שנוספו על ידיהם כפורים, חנוכה וד' תעניות – מציינים הם מאורעות שאירעו לאבותינו וטומנים בחובם מסר רלוונטי אף לימינו אנו, אך לא מדובר בהוספה.

***

ייתכן שללמוד שפה נוספת, בניגוד לדעתו של סעדיה, תהיה זו החלטה מועילה ומעשית. אך לנסות להידבק בבורא העולם באמצעים אחרים ממה שנתן לנו הוא בעצמו - זו פעולה שלא תניב פרי. רק כשניצמד להדרכתו של מי שאמר והיה העולם ונקיים את מצוותיו - נגיע לשלמות רוחנית ולאוושר הפנימי שלנו.

כעת נבין גם את לשון הפסוק: "ואתם הדבקים בה' א-לוקיכם" - ככל שתדבקו יותר באדיקות בהוראותיו והדרכתיו, כך "חיים כולכם היום" - איכות החיים שלכם תהיה מרוממת ונעלה יותר.

"לא תספו על הדבר... ולא תגרעו מִמֶּנּוּ..." (ד, ב) (טללי אורות)

כותב רש"י: כגון חמש פרשיות בתפילין, ה' מינים בלולב ו-ה' ציציות. וכן לא תגרעו. טעמו של איסור "לא תגרעו" מובן, אולם לכאורה מפני מה ציוותה התורה "לא תוסיפו", ומה בכך אם יוסיפו על המצוות. והדבר יובן עפ"י המעשה הבא: גבאי צדקה שבאחת הקהילות, אשר לאחר שפשפש ובדק בספרי החשבונות שברשותו מצא שבקופה נוצר עודף כסף יותר מכפי שהעלה בחשבונותיו. מיהר הגבאי אל ראשי הקהילה ובישרם בשמחה כי באמתחתו יש כמה רובלים יותר מכפי האמור להיות. תיכף ומיד נמנו וגמרו ראשי הקהילה להעבירו מתפקידו ולמנות אחר תחתיו. תמה האיש: לא די שלא חיסרתי מאומה, הלא יש עוד ממון יתר, ומה לכם כי תלינו עלי, הלא אדרבה, עליכם להודות לי ולשבחני על כך שיש בידי כמה רובלים יתרים לצרכי הקהילה המרובים.

השיבו לו: גבאי צדקה נאמן, הוא זה שרשימות חשבונותיו תואמות במדויק לסכום שבקופה לא פחות ולא יותר! כל שינוי לטב ולמוטב מעידה ומלמדת כי הגבאי אינו עושה מלאכתו נאמנה. הלא כשם שעתה נמצא סכום יתר, מחר עלול להימצא סכום חסר.

"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם ולא תגרעו ממנו".

מדוע לא לתת לאדם אפשרות להוסיף במצוות ולהתעלות?

נביא משל מליצי: בחור צעיר נסע לחו"ל ושלח לאמו הזקנה תרופת פלאים מיוחדת ואמר לה: "כל יום תשתי 2 טיפות ותהיי צעירה בשנה..." (האימא התלהבה - סוף כל סוף לא יראו את הקמטים...) בעוד שנה אני חוזר. האימא התלהבה וציפתה בכיליון עיניים לבן שישוב. כשהגיע זמן הנחיתה הוא יוצא מבית הנתיבות ורואה את אימא שלו מחכה, צעירה ויפה, נראית בת 30, והיא מחזיקה תינוק ביד. הוא מתלהב ואומר לה: אימא, את נראית טוב... ואוו... והיא אמרה לו: זה בזכות התרופה ששלחת. ואז הוא שואל: ומי זה התינוק ביד? השיבה האם: זה אבא, הוא שתה את כל הבקבוק...

כמובן שזו בדיחה, אבל נדמיין לעצמנו אדם שקיבל תרופה מהרופא והוא לא קורא את ההוראות ושותה את כל התרופה בפעם אחת, איזה נזק הוא גורם לעצמו...

ר' יהונתן אייבשיץ מבאר: כן הוא במצוות ה'. יש לקחת בדיוק את הכמות הנדרשת. ה' ציווה לקיים מצוותיו, לא להוסיף ולא לגרוע...

ואתם הדבקים בה' א-לקיכם.

ואתם אותיות ואמת, מי שהולך עם האמת הוא יכול להדבק בה'.

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ד' אלוקי לעשות כן בקרב הארץ.
(ד, ה)

ביאר פעם בעל ה"עטרת משה" ממאקאווא זצ"ל, (עטרת משה – שבועות) את מאחז"ל הידוע שדימו את הרב והתלמיד "יותר ממה שהעגל רוצה לינק רוצה הפרה להניק", ויש להבין למה דימו חז"ל עניין זה דייקא לעגל ופרה, למה לא יכלו לדמות לאם ותינוק שרוצה לינוק? וביאר, שלכן לא רצו לדמות לאם ותינוק שכן האם יש לה לפעמים חשבונות: אם להניק יותר מאוחר או יותר מוקדם, בתחילת הלילה או באמצע הלילה וכדומ', אבל הפרה אין לה שום חשבונות ובכל עת ובכל זמן שהעגל בא לינוק הרי היא מניקה אותו, וזה לימוד גדול בדרך לימוד הרב עם התלמיד, שכן יש לפעמים שלרב יש איזה חידוש, והוא נמנע מלאמרו תיכף לתלמידו כיוון שרוצה לשמרו להזדמנות מיוחדת או לאיזה "שיעור כללי" וכדומ', ועל זה באו חז"ל ולמדוני שכמו שהפרה לא עושה חשבונות לעגל, כנ"ל, כן הרב שלא ישמור כלום ולא יעשה שום חשבונות אלא כל חידוש שיש לו תיכף ומיד יזכה בזה את תלמידו.

"ראה לימדתי אתכם, כאשר ציוני השם אלוקי לעשות כן בקרב הארץ" (ד, ה). (עריבי נחל לוקט מאהבת חיים)

היו הרבה פילוסופים שחשבו לחיות חיים קדושים ולהגיע לשלמות נפשם באופן שצריך לברוח מן היישוב למדבריות ולחיות בסגופים ולפרוש מחיי העולם הזה, אבל טעות בידם, לא כן דרכה של תורה הכתוב אומר ראה לימדתי אתכם חוקים ומשפטים וטהרה ולעמוד בניסיונות בכל מה שהוא רואה וכו' זהו בקרב הארץ.

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (ד,ו) (אשר לורבר)

רש"י : 'ושמרתם' זו משנה.

מדוע לימוד התורה מתבטאת בלשון שמירה. ונראה, דבלא לימוד אצל רב מומחה, אף שירצה לקיים את כל מצוות ה', לא יקיימן כראוי כי עלול להתיר את האיסור ולאסור את המותר, ולבכר את הרע על פני הטוב, ורק ע"י לימוד התורה יוכל לקיים את מצוות ה' בשלמות, נמצאת התורה היא זו ששומרת על עשיית המצוות לפיכך נקראת התורה שמירה.

אף דור אנוש באו לכלל טעותם בסברם שצריך לעבוד את צבא השמים כפי שביארנו לעיל, משום שסמכו על דעת עצמן ולא למדו מאדם ושת.

"ושמרתם ועשיתם" - הצורך בעשייה (מעין השבוע)

אין מספיק לבוא לשיעור לשמוע וליהנות מהפרפראות של הרב, יש הרבה ששומעים אבל מההלכה למעשה רחוקים הם כמטחוו קשת... לא זו בלבד הם אף מנחמים את עצמם: "לא נורא - העיקר העיקרון..." אבל הכתוב מדגיש: "ושמרתם ועשיתם",

פירש רש"י: ושמרתם - זה הלימוד, ועשיתם - כמשמעו, לא די בשמיעה יש צורך בעשייה.

משל למה דומים אלו המשאירים את דברי הרב כרעיון בלבד? לאדם ערירי שהתגורר בגפו, והיה מכין מידי יום את ארוחתו. יום אחד התאוה לדגים. פנה לחנות וקנה דג. שאל את המוכר: איך מכינים את הדג לאכילה? זה קרא לאשתו והיא רשמה לו את מתכון ההכנה - כיצד מולחים, האיק מדיחים, וכל תהליך הטיבול והבישול. שמח האיש, קיפל את הדף והניחו בכיסו. נטל את השקית עם הדג ופנה לביתו, "היום יאכל דגים!" - כך חשב. כשהגיע לביתו, הניח את השקית על השולחן, ופנה להכין את התבלינים והכלים. בינתיים בשקט הגיח חתול מחלון המטבח וחטף את השקית עם הדג... לשמע הרעש הסתובב האיש וראה את החתול בורח כשהדג נעוץ בין שיניו. צחק לעברו ואמר: "מה יועיל לך הדג?, חביבי היקר... המתכון אצלי בכיס..."

כן הוא הנמשל: מה יועיל לעדם לשמוע פרפראות ומשלים יפים אם אין הוא מוביל את עצמו לעשייה והתקדמות בדרך ה' !?

נדע כולנו! טעמי המצוות הם כמתכון, כתבלינים המוסיפים טעם למצוות. אבל העיקר הן המצוות עצמן וקיומן!

ושמרתם ועשיתם...

"אַתָּה הָרָאָתָּ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ" (ד, ו) (ברינה יקצורו, עלון 215)

היה זה באחת המסעות בהם נסע הרב משה פארדו זצ"ל, מנהל ומייסד סמינר "אור החיים" בבני ברק והרחיק לאמריקה כדי לגייס כסף עבור מוסדותיו. אך מיד כשהגיע לאמריקה חש ברע. חומו טיפס ועלה והוא היה חייב להיות מרותק למיטתו. ובאותן השעות, התגנבה אל ליבו תחושה ממורמרת: הלא שלוחי מצוה אינם ניזוקין, ואיך ייתכן שאני ההולך לדבר מצוה באופן ברור כל כך, חולה !?

רופא הוזעק למיטתו כמנהג המקום, הוא ביקש להאזין לפעימות ליבו, וכשראה את הציצית הצחורה, התרגש ואמר: "מה?! יש עוד יהודים שלובשים טלית קטן? אני זוכר זאת מהעיירה...". מעין הארה נזרקה בו באותו רגע, לא לשווא עשה אותי בורא העולם 'חולה' בדיוק במקום הזה, תפקיד מרומם מוטל ככל הנראה על כתפיי... הוא חיך לעבר הרופא בחיכוך הכובש ואמר לו: "אתה יודע, אמריקה התקדמה עם השנים, כדאי גם לך להצטרף אל הגל החדש של החוזרים לכור מחצבתם ולא לפגר מאחור". "...קח לך", הושיט לרופא. היה זה זוג תפילין יקר ערך, בשווי מאות רבות של דולרים, אותו רכש כמתנה עבור נדיבי הישיבה. הרופא חיך, הבטיח להניח את התפילין מידי יום ביומו, ואמר כי אם יבוא אי פעם לבקר בישראל, ירצה לערוך איזשהו ביקור במוסד המעניין שלו. אחר רשם תרופות, נטל את שכרו והלך לו. תוך זמן קצר, התאושש רבי משה מן המחלה, ושוב יכול היה למלא את תפקידו הרבים, ולאחר מכן לשוב ארצה, להמשך פעילותו הענפה.

הפגישה עם אותו רופא פרחה מזיכרונו לגמרי. השנים חלפו ובאחד הימים, הוא מקבל טלפון במזכירות המשרד. אלמוני מבקש לשוחח עם הרב פרדו. הלה הציג את עצמו בשמו וביקש לבוא למשרד, רבי משה לא הצליח לזהותו, אולם מכל מקום לא נמנע, כמובן, מלהדריך אותו באופן מדוקדק בדרכי הגישה למקום. חלפה שעה קלה, והנה מופיע האורח בפתח. רק כעת נזכר רבי משה, היה זה הרופא הישיש ההוא... הוא קידם את פניו בשמחה. הרופא סיפר לו, שמאז אותה פגישה, לא עבר עליו יום ללא הנחת תפילין, וכי הוא מקיים גם את הבטחתו השנייה ובא לבקר במוסדות. הניח רבי משה יד אוהבת על שכמו וערך לו סיוור מקיף בכל האגפים, בפנימיות ובחדרי הלימודים. לבסוף, החזיר אותו אל המשרד ומזג לו כוס שתייה צוננת.

לא יאמן", אמר הרופא, והניח את ידו על השולחן, "בטוח הייתי שמדובר במקום קטן ועלוב, והנה אני מגלה קמפוס שלם, ממלכה מפוארת...". הוא שתק לרגע ואחר אמר: "ראה רבי, אני אדם ערירי, כל חיי חסכתי כסף, אולם אדם אינו חי לעולם... מבקש אני לתרום את כל רכושי לטובת מוסדות "אור החיים !!!" התרגשות עמדה במשרד, רבי משה לא ידע כיצד להודות למיטיב, שהיה עד כה אלמוני ובלתי מוכר. לבסוף, נטל סידור שעמד על שולחנו והקריא לו מתוכו את דברי המשנה (אבות ו, י): "בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד", והסביר: "כסף שאדם משאיר בעולם, הוא, לכאורה, כסף אבוד מבחינתו, מלבד תורה ומעשים טובים שרכש בכספו, ולשני הדברים הללו זכית בתרומתך כאן.

בקשתו התממשה, הובא לשם עו"ד נוטריון, והדברים נוסחו כחוק. כשיצא הקשיש, אמר רבי משה: "כמה עיור הוא האדם, כשחליתי לפני שנים באכסניה, התמרמרת על שאיני מצליח למלא את תפקידי. התנחמתי בעובדה, שבשל אותה מחלה זכיתי לקרב אדם להנחת תפילין, אבל לא שיערתי, שבאמצעות אותה מחלה עצמה, נטעתי את הבסיס לתרומה העצומה, בה זכינו היום. "הנה כי כן, אותה מחלה, אשר נדמתה בתחילה כמידת הדין, היא עצמה התגלגלה והתהפכה למידת הרחמים..."

קרוב בכל מצב ! (הרב יחזקאל שובקט)

ילד בן שמונה היה אבריימי אלמגור כאשר התייתם מאביו. אותו יום נוראי שבו הלך אחרי מיטתו של אביו, נחרט היטב במוחו. לאחר הלוויה חזרו הביתה הוא ואמו האלמנה והמשיכו להתגורר כמה שנים לבדם. זה היה קשה מאוד בשבילו. אמו הרבתה לבכות והוא לא יכל לעמוד בעצבות ובקדרות ששררו בבית. לעתים בשבתות ובחגים היו נוסעים לדוד - ישראל אלמגור. אח של אבא. עד היום הוא לא יודע להחליט מה היה קשה יותר, האם לשבת בבית לבד עם אימא העצובה או לנסוע להתארח אצל הדוד.

הם גרו במושב "תפרח", משפחה גדולה, אבא אימא ועוד שישה ילדים. אימא עקרת בית ואבא חצי מובטל. עניים מרודים, בית מלוכלך, רהיטים שבורים, קירות מקושקשים, כיסאות מתנדנדים וחוטי חשמל אשר משתלשלים מהתקרה. התחושה בביתם הייתה נוראה. אבל זה היה קרוב המשפחה היחיד. כי אימא שלו הייתה בת יחידה להורים ניצולי שואה שכבר לא חיו באותו זמן. לאחר מכן התחתנה אימא עם בעל חדש - אלימלך גולדמן. אדם מכובד, גבה קומה, זקן מרשים ופנים מאירות ומחייכות. הוא התחבר אליו מן הרגע הראשון.

לאבא החדש הייתה משפחה ענפה, אחים אחיות, כולם אנשים נחמדים וחביבים. אבריימי השתלב היטב בחברתם והחל חיים חדשים. מצדו היה זונח לחלוטין את הקשר עם משפחת אלמגור מתפרח, אלא שהם לא ויתרו. בעיקר משום שכל פעם שאבריימי הגיע, הייתה מגיעה יחד אתו שקית מלאה ממתקים. הם לחצו עליו מדי פעם להגיע לביקור, ולפעמים לא יכל לעמוד בלחץ והיה מגיע לשבת. הם קפצו עליו, החניפו לו וסובבו אותו, וכל הסיפור הזה היה לטורח רב עליו. מכל המשפחה היה את אחד מהילדים שאותו הכי לא סבל. זה היה נחמן. שניהם בני אותו גיל, וכולם אמרו שהם כמו אחים. הוא היה ילד מוזנח, שובב ומלוכלך, ואבריימי שנא להיות במחיצתו. מאז שהגיע למשפחת אלמגור, הייתה המשימה העיקרית שלו: להתחמק מנחמן ולא לשהות בקרבתו. וככל שאבריימי ביקש לברוח, באותה מידה חיפש נחמן את קרבתו. כל הזמן נדבק אליו, שאל שאלות, שם עליו יד, חיטט בתיק שלו, ואבריימי הסתכל על השעון וספר את הדקות לצאת השבת. עם השנים הלכו הביקורים של אבריימי ופחתו. ואז נכנס אבריימי אלמגור לישיבה בעיר אחרת עם חברים חדשים. וזו הייתה בשבילו הזדמנות פז להתנתק לחלוטין. את שם המשפחה אלמגור השאיר מאחוריו ברשימות החיידר, ובחר לעצמו שם משפחה חדש - גולדמן.

לאחר כמה ימים התקשר נחמן אלמגור לישיבה וביקש בטלפון את אבריימי אלמגור, לאחר כמה טלפונים שבורים ובירורים חוזרים ונשנים הבין נחמן שהתחולל כאן "שינוי השם". זה פגע בו עד עומק נשמתו, וזה היה תחילתו של נתק. אבריימי מצדו לא חשש מן הנתק ואפילו העצים אותו. פעם בשנה ב"ד אב, ביאר-צייט של אביו היה אבריימי ניגש לעמוד להתפלל. באותו זמן אף ביקש לתרום פה ושם בישיבה כדי שינציחו את שם אביו, אך הקפיד לרשום את שמו הפרטי של אביו בלבד, ולא את שם משפחתו. התנתקות מוחלטת. עשרים שנה עברו מאז. מאז הספיק אבריימי לגדול, הגיע לפרק "האיש מקדש" נשא אישה ונולדו לו כמה ילדים.

הימים היו ימי חודש אב. אבריימי הגיע כהרגלו לבית הכנסת השכונתי, והנה מודעה ענקית על חלוקת "קמחא דחופשא". כידוע בימי החופש רבו ההוצאות לקייטנות, לביגוד חדש ולספרי לימוד, ויהודי נגיד גדול מארה"ב מבקש להיות לעזר למשפחות אברכים ברוכות ילדים. כל מי

שחפץ בתמיכה משמעותית לקראת תחילת שנת הלימודים, התבקש להגיש את פרטיו לגבאי בית הכנסת. אף אחד הרי לא יגיש את פרטיו לפני נגיד עלום שם, משום כך, החלו הרכלנים שבקהל לערוך את הברורים המתבקשים. מתברר שמדובר במיליונר ששמו נחמן אלמגור. השם הזה לא אמר כלום לאף אחד מלבד לאבריימי. למחרתיים חל ה"יארצייט" לאביו. אבריימי תרם "פרנס-היום", וביקש לרשום באותיות ענק לעילוי נשמת אבי מורי ר' פינחס ב"ר נחמן אלמגור, הונצח על ידי בנו ר' אברהם גולדמן. "השאלות זרמו בגדול. "מה הקשר שלך לנחמן אלמגור?" והוא שש לענות: "אנחנו בני דודים. המיליונר הזה הוא בן גילי. גדלנו ביחד ממש. "היה יותר מטבעי שהגבאי יציע לאבריימי לרשום בהבלטה בטופס הבקשה שהגיש: "שאר בשרך, בן דודך, אברהם אלמגור. "הטפסים הועברו בפקס. כמה ימים לאחר מכן הגיעו האישורים לתמיכות. הופיעה בו רשימה עם עשרות שמות שאושרו להם סכומים שונים לתמיכה. ביניהם הופיע גם השורה הבאה: "אברהם גולדמן (אלמגור לשעבר), הוא שאר בשרי, אך אני לא שאר בשרו, מאושר לו סך..."

בפרשתנו על הפסוק: "ומי גוי גדול אשר לו א-לקים קרובים אליו", אומר המדרש כך: "אדם - אם יהא לו קרוב עשיר הוא מודה בו, ואם עני הוא - כופר בו ואומר שאינו קרובו. אבל הקב"ה - כביכול - ישראל היו נתונים במצרים בשעבוד, הקב"ה אומר 'קרוביהן אני', מניין? שנאמר: 'לבני ישראל עם קרובו'. ואם קרובו עני - הוא עושה עצמו עיקר ואותו טפילה, מהו אומר? 'פלוני מתקרב לי' אבל הקב"ה כביכול עושה לישראל עיקר, 'אשר לו גוי קרוב' אין כתיב כאן, אלא 'אשר לו א-לקים קרובים אליו' * .

ברוח "שבת נחמו" אפשר להוסיף עוד ולהמחיש על ידי הסיפור הנ"ל את מאמר חז"ל: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" - מי שהחזיק את עצמו קרוב בימי האבלות יהיה קרוב אף בימי הגאולה.

רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך (ד,ט) (הרב צ. מנדלסון)

יש לפרש, התורה מצווה כאן 'ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך' - אלו הלילות, דהיינו שהאדם צריך להגות בתורה תמיד כדכתי' והגית בו יומם ולילה. וזהו דבר שא"א שכל ישראל יעמדו בו, לכך נתנה התורה עצה 'והודעתם לבניך ולבני בניך' שאלו התלמידים, כמו שאחז"ל שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו. וא"כ ע"י שילמד לאחרים והתלמידים ישלימו על ידו, שיהיו זמנים שהוא לא ילמד אך תלמידו ילמדו, וה"ז כאילו הוגה בתורה תמיד

"ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם" [ד', י"ד] [חתם סופר]

מה פשר הלשון "לעשותכם אותם", לכאורה היה צריך לומר "לעשות אותם". ברם ישראל ואורייתא חד הם. על כן ציווה השי"ת את משה רבינו ללמד את ישראל תורה, כך שתהפוך לחלק מעצמיותם, עד שהם עצמם יהיו "חפצא" של תורה ומצוות. זהו שאמר הכתוב: "ללמד אתכם חוקים ומשפטים - לעשותכם אותם" - שתהיו אתם עצמכם החוקים והמשפטים.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם (ד' – ט"ו) (סיפורי צדיקים גליון נ"א)

מסופר: פעם אחת בפרוס חג הפסח, חלה הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זיע"א, ורופאיו אסרו עליו לאכול מרור בליל הסדר, כיון שחששו שהדבר עלול להזיק לבריאותו, בהגיע ליל הסדר ציווה הרבי שיכינו עבורו מרור כמידי שנה וביד רחבה, כזית גדושה של מרור מן העלים והקלח גם יחד. בהגיע השעה נטל ה"דברי חיים" את המרור בידו ואמר בהתלהבות "ברוך אתה. אשר קדשנו במצותיו וצוינו ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ומיד החזיר את המרור אל קערת הסדר.

כי תוליד בנים ובני בנים, ונושנתם... ועשיתם הרע בעיני ד' אלקיך להכעיסו (ד, כה). (בעל "דברים טובים" שליט"א)

אמר כ"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע כי תוליד בנים ובני בנים, ונושנתם... ועשיתם הרע בעיני ד' א-לקיך להכעיסו (ד, כה). וכי היכן מצינו אדם מישראל אשר רק לאחר שהוליד בנים ונכדים, נהפך לסבא, יסור מן הדרך הישרה, אין המקרא מדבר אלא באדם שהוא עצמו מוסיף להיות ירא ושלם, אבל איתרע מזלו ולא רווה "יידיש נחת" מזרעו, שהושפעו מרוח התקופה והחמיצו. אדם זה בצעירותו היה מקנא קנאת ד' ומתלהב בברכת המינים, למשל, מפני שהיה כבוד קונו יקר בעיניו. אמנם כשהתבגר והבנים שלו לא הלכו בדרך התורה, הצטננה התלהבותו, כי אמר: על מי אתפלל, על הילדים שלי, וכשחלפו שנים וראה להוותו גם את הנכדים יוצאים לתרבות רעה, באין לאל ידו להושיע, נעשה מאופק שבעתיים וכמעט מדלג לחלוטין על תפילת "וכל אויביך מהרה יכרתוך", כי נתחמץ לבבו כשנזכר במי המדובר, הלא ביוצאי חלציו ממש. ובעיני ד' רע. כי האדם שחס על כבוד שמים אינו משתנה אפילו בנסיבות כאלו.

"וביקשתם משם את ה' אלוקיך כי תדרשנו" (ד, כט)

"מבקש ה'" הינו מושג שהתורה חרתה לנו לדורות עולם על יהודי המבקש למצוא את קרבת הבורא ולהידבק בדרכיו (והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד). מאז, מילת הביטוי "מבקש" הפכה לסמל של עבודה רוחנית ושאיפה לגדול. אלא מאי? ישנם יהודים שבטוחים שבכדי להתקרב אל הבורא עליהם להעפיל מעלה מעלה. בעיני עצמם, הינם יצורים קטנים המצויים עלי אדמות, ואילו הוא "בשמים ממעל", ולכן כאשר הם מבקשים אותו הם נושאים עיניהם למרום. אמר על כך הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחה: התורה אומרת שלעתים יהודי סבור לבקש מ"שם" – לשון ריחוק מקום – את הקב"ה. אבל כאשר הוא עמל ויגע על כך רבות, הוא זוכה להגיע ל"ומצאת". "או אז הוא מגלה שבעצם הקב"ה נמצא ממש על ידו ובכל מצב, אפילו הרבה יותר קרוב: "בכל לבבך ובכל נפשך". הקב"ה הולך אתנו על כל צעד ושעל, עלינו ללמוד לחוש בהימצאו.

אז יבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן (ד, מא) (אשר לרבה)

אז יבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן וגו'. לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום ונס אל אחת מן הערים האל וחי.

מדוע חזרה התורה ואמרה 'ונס אל אחת מן הערים' הלוא כבר נאמר 'לנוס שמה רוצח' עוד צריך להבין דבתחילה נאמר 'לנוס שמה' דמשמע מעצמו, ואילו בסוף נאמר 'ונס אל אחת מן הערים' דמשמע דזה דינו.

וי"ל דכוונת התורה למה דמצינו בגמ' (מכות י, ב) ר"י יוסי ב"ר יהודה אומר בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו וכו', מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו וכו' מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו, וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהל' רוצח ה"ז). לפיכך, בתחילה אמרה התורה 'לנוס שמה רוצח', דהיינו דכל רוצח אף מי שרצח בכוונה צריך 'לנוס שמה' כלומר מעצמו עד שיצא דינו לאור, ואולם 'אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום ונס אל אחת מן הערים האל וחי', דאם רצח בשוגג הרי זה דינו ומחויב הוא לנוס אל עיר מקלט.

אנכי עומד בין ה' וביניכם.

מי שמחזיק את עצמו לאנכי - בגאווה, זה מפסיק אותו להתקרב לה'.

לא תעשה לך וגו' כל תמונה (ה, ח.) (רשומים בשמך עמ' קסה)

סיפר הגר"ש אונגר זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר: זוכרני ימים מקדם, כד הוינא טליא כבר תריסר שנין. הייתי יחד עם אבי זצ"ל ב"שבת חנוכה" במונקאטש אצל הגה"ק ה"מנחת אלעזר" זצ"ל, וביום שני בשבוע לעת ערב, נסענו חזרה לפעסט ברכבת, כל הלילה ההוא, הקרון היה מלא באנשים, ביניהם גדולי תורה ורבנים .

באחת התחנות עלה לרכבת קבצן יהודי, שפשט ידו לצדקה, והביא עמו למכירה "תמונות" של צדיקים וגדולי ישראל, דבר שהיה חידוש בימים ההם. מובן, שגדולי התורה שהיו ברכבת לא שתו לבם לכך, ולא היה להם עניין בתמונות. אולם אבי זצ"ל קרא למוכר התמונות והזמינו לשבת על ידו, משהתיישב נטל ממנו את התמונות והחל מעלעל בהן, בתורו אחר תמונה שתמצא חן בעיניו. העביר התמונות אחת לאחת נגד עיניו. עד הגיעו לתמונה בה נראתה דמותו של מרן הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זצ"ל. ביקש לדעת את מחירה, פשפש ולא מצא ברשותו את הסכום הדרוש אלא שדאג שיהיה לו, ורכש אותה .

אני שהייתי ילד כבן שתים עשרה שנה כאמור, תמוה היה בעיני שאנו חוזרים מ"מונקאטש" וקונים תמונה מ"הבעלזער רב", אך כיון שלא העזתי לשאול את אבי, שמרתי את הדברים בלבי. אבי ז"ל נטל את התמונה שרכש והכניסה ב"בריוו טאש" [ארנק המסמכים האישי], וכשהגענו הביתה הניחה במגירת שולחן הכתיבה. עברו ימים – כארבעה חודשים מאותו מעשה, ואני נקראתי לבוא אל אבי, והוא פתח ואמר לי: "הזוכר אתה שרכשתי תמונה מ'הבעלזער רב"? אמרתי: "לא די שאני זוכר היטב, אלא את האמת אגיד, שהדבר היה חידוש בעיני, שחוזרים מ'מונקאטש' וקונים תמונה מ'הבעלזער רב"! ענה לי אבי זצ"ל: "דע לך, שאינני אספן תמונות, ואין לי כל עניין בהם, אמנם את התמונה הזאת קניתי בשבילך, על מנת שתדע שכשחוזרים מ'מונקאטש' רשאים לקנות תמונה מ'הבעלזער רב'. דע לך, אמנם 'חסיד' הנני, אבל לא משוגע!" והוסיף: אמשול לך משל למה הדבר דומה, לגנן שלו עצי פרי בגינתו, ובראותו שהם מגדלים ענפי פרא, הוא בא ומזמר אותם, ואזי העץ גדל לגאון ולתפארת. אולם, אם יתעלם מענפי הפרא ולא יקצוץ אותם, יהיה הדבר בעוכריו של העץ, שיאבד מכוחו את הלחלוחית שנכנסת באותם ענפי פרא. ה"נמשל" הוא: העץ הוא "דרך החסידות", אותו אילן קדוש רב פארות שנטע לנו מרן אור שבעת הימים ה"בעל שם טוב" הק' ז"ע, הגדל לתפארת ונותן פירות מתוקים ונאים. ברם, בכל חסידות ישנם לדאבונו "ווילדע צווייגן" [ענפי פרא], היא החסידות של שטות שהולכת

לחלקו של היצר הרע, שמביא קטגוריא בין תלמידי חכמים וצדיקים, ואם מזמרים וקוצצים אותם אזי מתאפשר לאילן לגדול פאר. ואכן, זאת בקשתי ללמדך, שכאשר באים מ"מונקאטש", עלינו לזכור ולקצוץ את ה"ווילדע צווייגן" - א מונקאטשער חסיד, מעג האבן א בילד פונעם בעלזער רב! [לחסיד מונקאטש רשאי שתהיה ברשותו תמונה של הרבי מבעלזא.].

"שמור את יום השבת לקדשו כאשר ציוך ה' אלקיך" (ה, יב) (316 סיפורים על תר"ג)

באחת הפעמים כאשר נסע רבי שלום דובער מלובביץ לחוץ לארץ, למעיינות מרפא, נפגש עם יהודי אחד שבימי ילדותו היה בלובביץ. היה זה בעת שאביו חסיד לובביץ הביאו פעם לרבי כדי לקבל ממנו ברכה. כששמע היהודי שהרבי נמצא בעירו - נזכר בגעגועים בימים שעברו ובא אל הרבי לקבל פניו. הרבי קיבלו בסבר פנים יפות, ושוחח עמו על עיסוקיו, ושמע שהוא מקבל סחורות ברכבת ודואג להעבירם לבעליהן. עוד סיפר היהודי כי עסקן גדול הוא ומצליח מאוד. שאלו הרבי: "כיצד אתה נוהג בשבת?" השיב האיש בפשטות, כי אין ברירה ומוכרח לעבוד גם בשבת. אמר לו הרבי "הרי אפשר להמתין יום אחד ולשחרר את הסחורות ביום ראשון?" הסביר לו האיש שאת הסחורות שהגיעו בשבת חייבים לשחרר בשבת, אחרת יהיה לו נזק כספי גדול. המשיך הרבי ושאלו הרי אפשר למסור את שחרור הסחורות לגוי? השיב האיש כי אינו יכול למסור את העבודה לאיש שאינו בקי במסחרו. הציע הרבי כל מיני עצות כיצד יוכל להשתחרר מעבודתו בשבת, אך היהודי תירץ כיצד לא ייתכן הדבר.

אמר לו הרבי "אם באמת אין עצה להיזהר מחלול שבת, בעסק כזה, הרי שאתה מוכרח להפסיק ולעזוב את העסק הזה". "לא רבי", השיב האיש "נתח שמן הוא העסק הזה ואי אפשר להסתלק ממנו". השיב הרב: "עתה אני מבין פסוק אחד בתורה "לא תביא אתנן... ומחיר כלב בית ה' א-לקיך" נראה לנו חלק פסוק לא מובן מודע אסור להביא קרבן שנקנה מהמחיר שנמכר כלב, במה חטא הכלב? אלא שהכלב, אף על פי שהוא ידיד נאמן של בעל הבית ומאוד מסור לבעליו, בכל זאת אם יראה מרחוק איזה נתח שמן, יעזוב מיד את בעל הבית וירוץ אל הנתח השמן.

"שמור את יום השבת לקדשו כאשר ציוך ה' א-לקיך" (ה, יב) - צעדת השבת (סיפורים מהחיים
(2)

אנו משפחה דתית המתגוררת בצ'ילה שבדרום אמריקה, וכמו שהיא רחוקה מארץ ישראל, כך היא רחוקה מיהדות, ההתבוללות בה היא מהגבוהות בעולם. יש בה תיכון יהודי אחד לבנות אך הוא לא דתי, כך שבכיתתי הייתה רק בת אחת דתית מלבדי.

בהיותי בת 19 התארגן התיכון לנסוע לפולין למחנות ההשמדה, למסע שורשים. בתחילה סירבתי להצטרף לטיול, כי חששתי שיהיו דברים שלא יתאימו לי, אך כיון שהופעל עלי לחץ כבד מצד צוות ההוראה שראה בי כוח חיובי ומשפיע התרציתי בסופו שלדבר, אך בשני תנאים: האחד - שאקבל אוכל כשר למהדרין ולא למחצה, לשליש ולרביע. והשני - שבכל מצב לא תהיה בעיה של שמירת שבת, במלון או בנסיעות ברחבי פולין.

הצוות החינוכי התארגן, ובנושא הכשרות הם היו צריכים לעשות הרבה השתדלויות, אך בנושא השבת לא הייתה להם בעיה להבטיח שלא תהיה פעילות שיש בה חילול שבת.

נסעתי, במשך מספר ימים עשינו את המסלול בין מחנות ההשמדה, נפגשנו עם משלחות נוער מכל העולם, חווינו חוויות מצמררות שילוו את כולנו כל חיינו אך היה לטיול גם ממד מהנה.

ביום שישי, נסענו למחנה ההשמדה טרבלינקה, בו נהרגו יהודים רבים במיתות משונות ולא היה לנו פשוט לשמוע את התיאורים המזוועים. הביקור התארך הרבה מעבר למתוכנן ובשלב מסוים ניגשתי למדריכות ואמרתי שחייבים לחזור למלון כדי שלא לחלל את השבת. הן אמרו לי: "בסדר, בסדר" אך במציאות הפעילות נמשכה. התחלתי להיות קצרת רוח ובכל הפעילות אמרתי: "נו, קדימה, צריך להמשיך". כמה מחברותי העירו לי שאני מלחיצה, אבל אמרתי להן ששבת מתקרבת, זה לא ממש שכנע אותן, כי הם לא שמרו שבת ממילא. הבטתי בשעון וידעתי שמתקרבת הזמן שבו לא אספיק להגיע למלון, אך כולן המשיכו כאילו לא הבטיחו דבר, וכשסוף סוף סיימו את הסיור והחלו לעלות לאוטובוסים, אני נשארתי למטה. "מדוע אינך עולה"? שאלו המדריכות, "כי אני רוצה לחלל שבת", השבת. "אבל עדיין לא שבת", "נכון, אבל ברור לכן שלא נגיע למלון לפני שבת, ולכן לא אעלה לאוטובוס".

החלה התרוצצות, כל האוטובוסים התעכבו ואני עקשנית - "אני נשארת כאן בטרבלינקה", ובליבי חשבתי מי יודע כמה שנים לא שמרו כאן שבת, מתאים לי להיות הראשונה. שומרי המחנה ניגשו אלי והודיעו לי שאיני יכולה להישאר, אך אני השבתי: "מה תעשו לי"? והם באמת לא ידעו מה לעשות והיו אובדי עצות.

אנשי הצוות התייעצו ואח"כ ניגשו אלי ואמרו: "עדיין לא שבת, בואי נצא מכאן ונתקדם לכיוון המלון, ובדרך נמצא מלונות אחרים לשכן אותך כדי שלא תאלצי לחלל שבת". דבריהם נשמעו לי הגיוניים והסכמתי. עליתי לאוטובוס, החל ויכוח גדול במיוחד מצד ילדה שהתנגדה מאוד לדת ואמרה שאני "מתעסקת בקטנות". האוטובוס נסע ומחוגי השעון התקרבו אל השבת, פניתי לאחת המדריכות ואמרתי לה שאני רוצה לרדת, אך היא הביטה בי במבט חציו פליאה וחציו זלזול ואמרה: "נו, באמת", הלכתי למדריכה נוספת, היא ישנה ואמרה: "אל תפריעי לי לישון". המתנתי מספר דקות, לקחתי את הכובע של המדריכה ובשקט ניגשתי אל הנהג וביקשתי ממנו שיעצור לרגע, הנהג חשב שאני אחת המדריכות ועצר בצד, ירדתי והתיישבתי ליד עץ סמוך לכביש, הנהג המתין ובינתיים המדריכות קלטו מה קרה, הן ירדו וניסו לשכנעני לעלות חזרה, החל ויכוח אך אמרתי להם באופן נחרץ: "תקשיבו לי טוב, אני לא אעלה לאוטובוס הזה אפילו אם חיי תלויים בכך, אלך ברגל למלון". "מדובר בדרך של 5 שעות הליכה", אמרו לי. "כל עוד לא מדובר בחילול שבת, אלך 99 שעות", השבתי, "מסוכן, יכולים לחטוף אותך", "בסדר, אז אשב כאן עד צאת שבת", השבתי.

החלה התייעצות שבסופה הוחלט ששני מאבטחים ילוו אותי ברגל עד המלון. לפתע ירדה חברתי ואמרה: "גם אני מצטרפת", אח"כ ירדו עוד בנות, "גם אנו מצטרפות". עד מהרה ירדו כל נוסעי האוטובוס וביניהם גם הנערה שהתווכחה איתי.

צוות ההדרכה, חש לא נעים, ומה שקרה, שכולם נפרדו מהנהג הגוי והחלו לצעוד למלון. בדרך, הסברתי לכל מי שרצה, על החשיבות שבשמירת השבת וחיברתי את זה למה שכולנו חוונו בטרבלינקה, על מה הרגו אותנו שם? מה זה יהודים אם לא להיות העם של הקב"ה, שומר תורה

ומצוות? סיפרתי להם על השבת בביתנו... היו אלה דברים חדשים עבורם, ומבלי משים, עברו עלינו 4 שעות וחצי של המסע בקלות.

הגענו למלון עיפים, אבל ניצוץ של אושר נגה בעיני כולם. הדי השבת הגיעו למרחוק, היו ויכוחים, אך למרבה הפלא הרוב צידד ואף העריך את עמדתי ועקרונותיי. אבי ואימי היו גאים בי מאוד וזה עשה להם נחת.

השבת, שינתה את הגישה של בנות המחזור שלי, רובן התקרבו לדת וחלקן חזרו בתשובה שלימה. בגיל 20, נישאתי לבן ישיבה מישראל. במהלך השנים, עברנו לגור בצ"לה ואנו עוסקים בקירוב רחוקים.

לאחרונה, קיבלתי הזמנה לחתונה שריגשה אותי מאוד, בתחילה לא זיהיתי אך מהר מאוד נזכרתי, הייתה זו הבחורה שהתווכחה איתי באותו טיול והתקרבה לדת בעקבות הצעדה, היא הלכה ללמוד בסמינר בארץ ישראל והזמינה אותי לחתונתה בירושלים. בהזמנה היא כתבה: "צעדת השבת שלך בטח בקעה רקיעים בשמים ושינתה גורלות, בתחילה, צעדתי מפני שלא היה לי נעים... כיום אני יודעת שפשוט צעדתי כדי לשוב למקורותיי היהודים וכעת אני ממשיכה את המצעד אל החופה עם בן זוג שהוא מעמלי התורה, ועמו אקים בית יהודי נאמן לדורות.

"כבד את אביך ואת אמך. למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך..." (פניני בית הלוי 292)

שואל הרמב"ן מדוע דווקא במצוות כיבוד אב ואם כותבת התורה במפורש את מתן שכרה ומדוע התורה מדגישה את השכר בעוה"ז - אריכות ימים, ולא את השכר לעוה"ב?

מבאר הרמב"ן לפעמים אדם רוצה לכבד הורים לעזור ולהקדיש להם זמן. אולם מאידך, חושש פן יאבד את זמנו וימי שנותיו ולא יוכל להגשים את כל שאיפותיו אשר שאף למלא בחייו. לפיכך מבהירה התורה ומניחה דעתו של האדם כי אין לו לדאוג... הן אומנם הוא מקדיש מזמנו לקיום מצווה זו, אולם מאידך מובטח לו כי יאריכו את חייו מן השמים, כך שיוכל להשלים את כל אשר חפץ- ויותר.

אין לנו מושג עד היכן מגיע חיוב מצוות כיבוד הורים. יעקב פחד מעשיו לא בגלל גבורתו אלא, בזכות מצוות כיבוד אב ואם שלו. אף אחד בעולם לא כיבד את הוריו כמו עשיו הרשע. כשהיה עשיו הולך לאביו, לא לבש בגדיו הרגילים אלא, לבש בגדים מיוחדים, וכך שירת אותו!

והן אמת שחמור מאוד החיוב של כיבוד אב ואם, שלא כל אדם יכול לצאת ידי חובה כראוי. אבל, כל אדם חייב לקיים מצווה זו בכל כוחו כי למרות שאמרו בגמרא: אב שמחל על כבודו, כבודו מחול. מכל מקום נענש בדיני שמים על שעבר על ד"ת.

ומסופר מעשה על אדם שהסתכסך עם הוריו עקב מריבה משפחתית, והדיר רגליו מביתם. כאב להורים הדבר אך הבליגו על יגונם. הגיעו הדברים לידי כך שכאשר פגש באביו בשבת, התעלם ולא ברכו בברכת שבת שלום! לא יכול היה האב לשאת את כאבו והתאונן בפני הצדיק ר' סלמאן מוצפי זצ"ל. הזדעזע הצדיק והלך לאותו אדם והוכיחו שישנה אורחותיו, וקרא בפניו את דברי רש"י על הפסוק: "כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך." - אם תכבד יאריכון, ויוסיפו לך חיים. ואם לא תכבד יקצרון יפחתו לך מהחיים שמכלל הן אתה שומע לאו. והוסיף

אין עונשים אלא אם כן מזהירין, תן לבך לשנות אורחותיך. עברו שלושה ימים. וממשיך האיש בהתעלמותו מאביו. הצדיק סר הצדיק לחנותו של האיש להוכיחו וראה שהחנות מלאה קונים ולא רצה לביישו ברבים והלך לדרכו. כעבור רבע שעה חזר ומצא אמבולנס עוזב את המקום בצפירה בהולה נושא את האיש ללא רוח חיים. ככלות ימי השבעה ראהו אחד מקרוביו בחלומו והוא רומס את עשרת הדיברות ברגלו.

”כבד את אביך ואת אמך” (ה, טז) (דמויות החד)

נכנס יהודי אל רבה של ירושלים רבי שמואל סלנט זצ”ל, ובפיו שאלה כואבת, בניו הגרו לאמריקה ורחמנא ליצלן פרקו שם מעליהם על מצוות, מחללים שבתות ואוכלים נבלות וטרפות, והנה הם שולחים כסף לתמוך בו, האם כספם מותר. השיב לו רבי שמואל סלנט, לפי דבריך רק מצוה אחת נשארה עדיין בידם, מצות כבוד אב, האם גם אותה ברצונך לשלול מהם?!

ולא תגנב (ה, יז)

אחד הדברים שבהם עלולים רבים להיכשל הוא עוון הגזל, כפי שאומרת הגמרא (בבא בתרא קסה ע”א): ”רב בגזל”. לעתים, הגורמים לעון זה הינם חוסר תשומת לב ובורות בגדרי העברה, שבשלהם אין איש מבין שהמעשה שאותו הוא עושה – לגזלה יחשב.

הלוואות קטנות ובלתי מתכננות, שימוש בעט שבעליו אינם ידועים, קריאה בעיתון השכן ללא רשותו או הפרעה בשעת השנה – הן דוגמאות מעטות להזדמנויות הרבות, שבהן עלולים, מבלי משים, להיכשל בעוון נורא זה, המקטרג בראש, כמאמר המדרש (ויקרא רבה לג, ג): ”משל לסאה שהיא מלאה עוונות מי מקטרג בה – גזל”.

בדרך צחות פרשו על כך את הפסוק (שמות כה, לו): ”מקשה אחת זהב טהור” – עניין אחד ’קשה’ קיים בעולם, והוא: לשמור על הזהב והרכוש שיהיו טהורים וכשרים לגמרי, ללא שמץ של גנבה...

זהירותו המופלגת של ה”חפץ חיים” בכל שמץ של חשש גזל הנה פרק מוסר בפני עצמו: באחד הימים קבל ה”חפץ חיים” מכתב, שאליו צורפה תרומה. מאותו רגע ואילך היה טרוד מאד והתאמץ למצוא דרך להשיב את הסכום לתורם האלמוני. נכנס אליו אחד מתלמידיו והקשה: ”מדוע לא ייקח הרב’ה לעצמו את התרומה? – הלא היא נועדה לשימוש!”. נענה ה”חפץ חיים” ואמר: ”הבט וראה אלו תארים הוא כותב לי בראש המכתב, כל הסבה שהכסף נשלח הוא משום שהוא משוכנע שדבריו נכונים הם, אבל אני יודע שהדברים אינם אמת, ומשום כך – כסף זה אינו שייך לי כלל וכלל”.

לצורך הדפסת ספרו, ה”משנה ברורה”, העסיק ה”חפץ חיים” בחורים מהישיבה שיעברו על הגיליונות, ולכל גיליון שלם מחיר קבוע מראש. והנה מוצא אותו אחד מתלמידיו חרד ומודאג מאד, לשאלתו הסביר לו ה”חפץ חיים”: ”נכשלת. ברוב הגיליונות יש עשרים שורות, ולפי זה קבעתי מחיר אחיד לכולם. אך, הנה, התברר לי שבאחדים מהם נוספו שתי שורות בכל עמוד... קיפחתי, אפוא, את פרנסתם של הבחורים שעברו על גיליונות אלו בשתי שורות, וכיצד אוכל להשיב את הגזלה שגזלתי?!”.

ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר ה' אלקי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש (ו,ג)

מה הקשר בין "ארץ זבת חלב ודבש" לנאמר קודם לכן בפסוק?

באר רבי חיים קניבסקי שליט"א, שהנה לכאורה צריך להבין מדוע הזכירה כאן התורה רק "ארץ זבת חלב ודבש", הלא ישנם שבעה מינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל?

על כורחך צריך לומר, שאין הכוונה כאן לחלב ולדבש ממש, אלא החלב הוא סמל לריבוי, והדבש סמל למתיקות. הוא אשר כתוב: "אשר ייטב לך", שיהיה לך טוב, כלומר מתוק; "ואשר תרבון מאד" – לשון ריבוי, וממשיך הכתוב ומביא לכך משל: "ארץ זבת חלב ודבש".

איך אפשר שלא?! (סוף מעשה במחשבה תחילה)

מה את עושה היום? התעניינה גב' כהן בנימוס לעיסוקיה של ידידתה משכבר הימים בטרם יצאו שתיהן לפנסיה". אני נהגת מרוצים", השיבה הידידה בלא למצמץ". נהגת מרוצים? בגיל שלך?! תהתה גב' כהן". כן, ענתה הידידה בפשטות. "אני מסיעה את הנכדים שלי לאן שהם צריכים, והם מרוצים..."

אחת הקושיות המפורסמות ביותר נמצאת בפסוק "ואהבת", הפרשה הראשונה הנמצאת ב"קריאת שמע", ומופיעה בפרשתנו. וכך אומרת התורה: "ואהבת את ה' א-לוקיך בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאורך". "מבאר רש"י הקדוש במקום: "בכל לבבך – בשני יצריך... ובכל נפשך – אפילו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאורך – בכל ממונך" (ורש"י מסביר ש"מאוד" זה ממונו של האדם). פירוש נוסף מביאים צדיקים ש"מאוד" זה, פירושו כל דבר שאצלך הוא חשוב וחיביב עד "מאוד", וקשה לך להיפרד ממנו, גם עליו עליך לוותר בעבור אהבת ה'. והשאלה נשאלת בוואריאציות שונות וכמעט כולכם נתקלתם בה: הא כיצד זה ניתן לצוות על הלב לאהוב? מילא, לצוות על עשייה, לצוות על פעולות. אבל להכריח לאהוב?!... ומה יעשה מי שאינו אוהב? את השאלה הזו תירצו בכמה וכמה אופנים, אבל הם אולי מניחים את הדעת, וללב – שהוא הוא המצווה על האהבה – קשה להם לחדור.

ברצוני לספר לכם משל שהביא הגה"ק רבינו יוסף חיים מבגדד, ה"בן איש חי", כהקדמה לאבחנה נפלאה שראיתי המערערת את קיומה של השאלה לחלוטין: יתום בן שמונה היה אפרים בעת שמצא אותו זבולון העשיר ואספו אל תוך ביתו כבן. הלבישו בגדים ממש כבנו יחידו, צבי, שאף הוא היה בן שמונה, ויחד גידל אותם לתקופת זמן בה לא ניכר כל הבדל ביניהם. לאה, רעייתו של זבולון, תמחה מאוד למראה התנהגותו של אפרים היתום, מול התנהגותו של צבי – בנה היחיד. בעוד שאפרים נהג לומר "תודה רבה", והודה בהתרגשות בכל פעם שהכינו והגישו לו אוכל, כיבסו את בגדיו וטיפלו בו, הרי שצבי לא מצא לנכון להודות לאמו אף כאשר זו פינתה בעבורו את הצלחת מן השולחן לכיור. היא הביעה את תמיהתה באוזני זבולון, וכאשר ניסה בעלה להסביר לה שאפרים חש שלא בנח למראה הטובה המורעפת עליו, אבל צבי אינו רואה בכך משהו מיוחד, כשל זבולון בהסברו. לאה לא התרצתה ברעיון. אך כיון שהיא לא חדלה, כדרך של נשים, לשוב עוד ועוד באוזני זבולון על השוני שהפליא אותה, הוכרח זבולון לעשות

מעשה, וכמובן שנטל את רשותה של לאה לכך והזהיר אותה שתכבוש רחמיה ולא תאמר מילה וחצי מילה .

למחרת נטל את צבי ואפרים ואמר להם: מן התורה חייב אני לפרנס את בני רק עד הגיע לגיל שש שנים. שניכם כבר עברתם את הגיל הזה ומכאן ואילך אינני חייב לכם מאומה. קחו לכם תיק עם מעט בגדים ומעט כסף לצידה, וצאו למצוא את עתידכם בכוחות עצמכם ... שבוע שלם נזקקו השניים לחסדי הבריות באכילה ולינה, עד ששלח אחריהם זבולון את משרתיו להשיבם אל ביתו. מעתה, על כל כף וכף של מרק, על כל פעולה קטנה שנעשתה עבור צבי, הודה והילל ושיבח בכל פה את הוריו מולידיו על הטובות שגמלו עמו. עד עתה סבור היה שזוהי חובתם, כעת נוכח לדעת שהם פשוט מעניקים לו !

כעת נעבור לפירושו המופלא והמיוחד של רבי ישראל מטשורטקוב ז"ע: "בכל לבבך" – הקב"ה נותן לאדם לב פועם השולח חיות לגוף כולו. אין צורך לדמיין מה קורה כאשר חלילה מספר פעימות תיעדרנה" ... בכל נפשך", הנפש, היא כח הרצון. הקב"ה העניק לנו חיים עם שאיפות ורצונות, עם אתגרים ומכשולים בכדי שיהיה לנו תוכן וטעם בחיים. שלא נחיה כבהמות ללא תכלית. "בכל מאודך", הדברים החשובים ביותר בחיי האדם, כמו גם הכסף והפרנסה – הכל מגיע מאת הבורא יתברך. עד היום חשבנו שזה מובן מאליו, אבל אם נתבונן נגלה שחלילה אפשר גם אחרת. אז הוא בעצם מעניק לנו ללא סוף מטובו ***.

כאשר מתבוננים בכך שהקב"ה "מסיע אותנו" לכל מיני מקומות, נותן לנו את הדלק ואת הביצועים, בתוספת פינוקים והכל במתנה גמורה – אפשר שלא להיות מרוצים !! עד שנשאל איך מצוה התורה על הלב לאהוב אותנו, ואהבת את ה' אלוקיך". התשובה הרמוזה בהמשך הפסוק שואלת בדיוק את ההיפך: אפשר שלא לאהוב אותו...?!

ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך... (ו', ה') (מבוסס ע"פ דברי רבנו הבן איש חי)

כתוב בפרשת "ואתחנן": "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך", אומרת הגמרא: "בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע. "לכא' קשה, שהרי מובא במסכת אבות: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו". א"כ, כיצד ניתן לעבוד את השם ביצר הרע אם צריך לכובשו?! ויש לומר, לכן דקדק התנא ואמר: "הכובש את יצרו", ולא "ההורג את יצרו", משום שאת יצר הרע אי אפשר להרוג אלא לכבוש, אין דרך לדכא אותו ולכלותו לגמרי, אלא מה?! צריך להניח לפניו גבולות ברורים, דהיינו, להיות "כובש", כל' לא לתת לו להתפשט למקומות בלתי רצויים אלא להשתמש בו למטרות חיוביות בלבד.

כיצד??? דוגמאות: אמרו חז"ל: "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" ~ מדוע?! כיון שמידות אלו הן ללא גבול ואין אדם יכול לשבוע מהם בחיי חיותו, לכן כל חייו יהיה במרדף אחריהם.

קנאה: רגש הקנאה יכול להתעורר בשל כל יתרון הקיים לאדם אחד על אחר. קנאה מתקיימת בעקבות הרצון להיות במצבו הקיים של אדם אחר. היא מתבססת על יתרון חומרי, גופני, שכלי, נפשי או רוחני, שאדם מוצא בזולתו.

צד שלילי: אדם מקנא במטרה להוריד מחברו, או משום שעינו צרה בהישגים של חברו. צד חיובי: קנאה שלא באה להוריד את הזולת אלא נותנת שאיפה להשיג את אותן מעלות, אך לא במטרה להורידו. והוא מה שאמרו חז"ל: "קנאת סופרים תרבה חוכמה". קנאה הגורמת לנו

לרצות להתקדם, להשתפר ולהיות אנשים טובים יותר קנאה המעוררת אותנו להתחזק ביראת שמיים, במידות טובות, בשמחה, באמונה, בויתור, בחריצות וכו', היא המכונה "קנאת סופרים, תרבה חכמה".

תאוות : תאוות גופניות: כגון: כסף, אוכל, משגל, וכו'. אמרו חז"ל: "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו", כלו' אפילו חצי ממה שהוא התאוה בימי חייו לא קיבל, כיון שהתאוה אין לה סוף.

תאוות הכסף : צד שלילי: אמרו חז"ל: "יש לו מנה, רוצה מאתים", אדם שרודף אחרי כסף כדי לקנות עוד כסף, לעולם לא ישיג את הכסף .
צד חיובי: חיזור אחר כסף למטרות צדקה, או כדי לפרנס משפחתו בכבוד, וכיוצא בזה.

תאוות המשגל : צד שלילי: אמרו חז"ל: "אבר קטן יש לו לאדם, מרעיבו – שבע, משביעו - רעב !!
צד חיובי: כשאדם משתמש בה לשם מצוות "פרו ורבו", להשכין שלום בית, להישמר מיצר הרע ומחטאים אחרים.

תאוות האכילה : צד שלילי: אכילה שאין מטרתה למלא את הצרכים החיוניים של הגוף, אלא להנאה בלבד .
צד חיובי: אכילה לשם קיום הגוף, אכילה כדי לענג שבתות וימים טובים, אכילה כדי לבוא לידי שמחה, וכיוצא בזה.

כבוד : רצון האדם שהחברה תפגין כלפיו יחס מעריך .
צד שלילי: אדם שדורש יחס מעריך באופן מוגזם מהצלחות מדומות וחומריות, כגון: עושר, יופי, ייחוס, תארים ?

צד חיובי: כבוד תורה, כבוד ה', כבוד עם ישראל, אדם נמנע מחטאים כדי לא לפגוע בכבוד עצמו, אדם הוא צלם א-לוקים וחובה על האדם לכבד את הופעתו ואת צלמו. כך כתוב בגמרא מסכת שבת על הפסוק כל פעל ה' למענהו רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונוהו שנאמר כל פעל ה' למענהו" ~ בשביל קונוהו . אדם הרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו.

העולה מדברנו: לא ניתן "להרוג" את "יצר הרע", צריך להילחם נגדו בצדדים השליליים שבו, ולהשלים אותו בצדדים החיוביים שבו, אדם צריך "לכבוש" את יצרו ולנתב את מידותיו לאפיקים הרצויים, וזה פירוש הפסוק: "בכל לבבך" ~ ביצר טוב וביצר רע, לאהוב את ה' בכל הלבבות ולנצל את כל נטיותיו השונות, גם אלה ששורשם ביצר רע, וליצור מהם דרך בעבודת ה' ובקיום מצוות !!

ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (ו,ה)

ובכל מאדך – בכל ממונך, יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לך נאמר 'בכל מאדך' [רש"י].

עוד בדרך, בטיסה, חש אי נוחות בלתי ברורה, אך הוא לא הצליח להניח את אצבעו על הנקודה המטרידה אותו. שם האולם לא היה מוכר לו. כזמר וותיק ופופולארי המוזמן לעיתים קרובות לשיר בחתונות, הכיר כמעט את כל האולמות הכשרים אשר ברחבי ארצות הברית, כולל אלו שבשיקגו, אליה מועדות פניו כעת. ובכן, זה אינו אומר דבר. יתכן שמדובר באולם חדש, שזה לאחרונה נפתח.

הוציא מכיסו את רשימת השירים ששלחה לו הכלה, אשר ניכר היה עליה כי הוכנה בתשומת לב מרבית. היא הייתה מורכבת משירים מקובלים ביותר ממיטב המוזיקה החסידית העדכנית, כאלו שהוא שר בכל החתונות. לא היה בה שום דבר חשוב.

אבל משהגיע סוף סוף אל האולם, למד שלא לזלזל בתחושות הבטן שלו. ההורים שקיבלו את פניו היו גלויי ראש לחלוטין, והופעתם לגמרי לא מזכירה את הדמויות שהוא פוגש בדרך כלל. "אולי החתן והכלה הם בעלי תשובה", ניסה להרגיע את הפרפרים שהחלו לעופף בחרדה בקרבו. אך התקווה הייתה קצרה מועד, עד לרגע שבו נכנס פנימה. האולם הבלתי מוכר התגלה כגן אירועים מפואר ויוקרתי. הקרואים סובבו בו מעדנות, מטורזנים ועדויים במיטב מחלצותיהם, מלהגים ומצחקקים, גלויי ראש כולם, ובתערובת מוחלטת. עיגולים שחורים החלו מרצדים לנגד עיניו של מנחם. הוא לא האמין שזה קורה לו.

"הכל בסדר, כבוד הרבאי?" שמע קול מודאג לצדו. למזלו, הם שייכו את חיזורונו לטיסה המעייפת מניו יורק עיר מגוריו, ממנה נחת היישר אל האולם. "קוקה קולה או סבן אפ?" "מים קרים, תודה". מנחם אילץ את ראשו להצטלל. לא חסרה לו עכשיו גם סצנה של התמוטטות בנוסף לשערורייה הבלתי נמנעת שתפרוץ כאן בקרוב. "זה לא הזמן לקרוס עכשיו!" גער בעצמו. קודם כל עליו לברר מה מתרחש כאן. איזו טעות איומה הביאה אותו למקום הכל כך לא מתאים הזה.

הכלה הופיעה והביעה שביעות רצון על שהגיע במועד. אז הם כן התכוונו אליו, הוא לא טעה בכתובת. בשארית קור הרוח שהצליח לגייס ביקש קודם כל לשוחח כמה דקות עם הכלה. היא הייתה זו שהזמינה אותו, כך שהמפתח לפתרון התעלומה מצוי בידיה. הוא הובל לחדר צדדי, והכלה בליווי ההורים נכנסו אף הם. הוא לא הספיק לפצות פה. "אני כל כך מודה לך שטרחת והגעת לכאן" שטפו מילותיה בהתרגשות ובאוויר. "כפי שאתה רואה", החלה לענות מעצמה על השאלה שטרם נשאלה "אני באה ממשפחה קונסרבטיבית. הקהילה שלנו שכיבדה אותנו בהשתתפותה המלאה בוודאי איננה קהל היעד הרגיל שלך. אבל אני אישית, אוהבת מאד דווקא את המוזיקה החסידית מן הסגנון האורתודוקסי, עד כמה שזה ממש לא מקובל אצלנו. נתקלתי פעם בדיסק כזה אצל חברה, והוקסמתי. אני מאד אוהבת מוסיקה, אך לא יכולתי לסבול את החומר המודרני המוצע היום לנוער. הזול והצעקני, המלל המלנכולי חסר התוכן, מקצבים שדומה כאילו הם בוקעים היישר מן הג'ונגל. לפתע גיליתי משהו מסוג שאף פעם לא הכרתי. מוסיקה נעימה ועדינה, מלאה חמימות ורגש מחד - ושמחה ורוח חיים מאידך. הטקסטים הלקוחים מכתבי הקודש והתפילות, רוויי אמונה ותקווה שכל כך חסרים היום בעולם שלנו. זה כבש אותי. מזה זמן רב שאני מטפחת בליבי חלום: בחתונה שלי, ישיר חרדי אוטנטי במקום כל האלו. יהיה זה חידוש מרענן, וכולם ייהנו. מתוך אוסף הדיסקים העשיר שלי בחרתי את האיש החרדי שמצא חן בעיני יותר מכולם, והדבר הראשון שעשיתי למחרת האירוסין היה להתקשר אליך. ההורים שלי קצת הופתעו מן הרעיון החדשני, אך אני בתם יחידתם, יקירתם ומחמד עיניהם, בשבילי יעשו הכל. ואם אני רוצה טעם יהודי יותר, אמת יותר, לחתונה שלי – בבקשה, שיהיה כך. אז באמת תודה שהגעת", סיימה את המונולוג הנלהב "מי יודע, אולי הקהל יתלהב, והתקדים הזה יהיה סימן טוב להמשך..." ההורים חייכו מאוזן לאוזן, ומנחם חש עצמו כאבל בין חתנים, ליבו שוקע בקרבו מרגע לרגע. "ה'ברוך" הזה גדול מכפי שחשב. חתונה קונסרבטיבית, לא כשרה בכלל על פי ההלכה, ריקודים מעורבים רח"ל--- איך נפל לכאן בכלל !?

"הרשי לי לשאול אותך משהו", אמר בשקט. "מה העניין?" נדרכה הכלה. "כאשר התקשרת להזמין אותי לחתונתך, האם שאלתי אותך בקשר... כלומר, אה... האם ביררתי אם האירוע יהיה מעורב." "לא", נדהמה הכלה, "לא זכור לי שדברנו על כך". "את בטוחה? לא שאלתי אם תהיה כאן הפרדה?" "ממש לא. למה אתה שואל?" החיוך נמחה משפתי, למראה הצבע שאזל מפניו. ובכן, הרגע הקשה הגיע. ריבונו של עולם, אנא אני בא? איך אני הולך לברך עכשיו לכלה המאושרת והנרגשת הזו ש... שאני לא יכול לשיר בחתונה שלה.

המקום היה לחרדת א-לוקים. את מקום החיוכים הרחבים תפסו צעקות עד לב השמיים. ההורים, אדומי פנים ועיניהם רושפות אש, נופפו בידיהם בזעם. החתן שתק, חיוור והמום, והכלה... היא בכתה בכי המרורים, ודמעותיה מכתימות את שמלתה הזוהרת. מנחם ישב שם בשפתיים מלבינות, כשאש וגופרית ניתכות על ראשו. הוא חש רצון עז להצטרף לבכייה של הכלה. כפי שהבין מראש, להוותו, הג'נטלמנים המנומסים והמהוקצעים שקיבלו את פניו כמעט בלעוהו חיים כאשר הבהיר להם שההלכה אוסרת עליו לחלוטין לשיר במקום בו מתקיימים ריקודים מעורבים. הוא ידע מספיק על התנועה הקונסרבטיבית אליה נקלע לגמרי בשוגג, כדי להבין עד כמה נושא "שוויון הזכויות" ו"מניעת אפליות" חרוט על דגלה בגאווה והתנשאות על האורתודוקסים "החשוכים והפנאטים" החיים כמו בימי הביניים. הוא לא יכול היה לבחור מקום גרוע יותר להסתבך בו בתקלה אשר כזו. איך יכול היה לשכוח דבר בסיסי כל כך? הן זהו הדבר הראשון שהוא דואג לברר כל אימת שמזמינים אותו להופיע במקום בלתי מוכר – האם האירוע יהיה כשר על פי כל כללי ההלכה ודרישות הצניעות. הוא יצטרך הרבה רחמי שמיים כדי לצאת מכאן בשלום. השאלה היא איזו כפרת עוונות יהיה עליו לעבור עד אז.

משניחר גרונו של המחוטנים הנרגזים ועיניה של הכלה כבר היו אדומות לחלוטין, הצליח מנחם לנצל רגע של הפוגה כדי להתקשר מן הטלפון הסלולארי אל הרב אתו הוא מתייעץ תמיד. "אין מה לעשות", אישר הרב בקול רך אך החלטי. "יש כאן משום סיוע לדבר עבירה בעניין חמור שבחמורים של "אביזריהו" רח"ל. ואם מדובר בחתונה הנערכת על ידי רבאי קונסרבטיבי, הרי הבעיה חמורה בכפלים, משום שיש בזה מעין הכרה – ולו גם עקיפה – במעשי הזיוף והמרמה הנוראים שלהם, דבר הכרוך בחילול ה' חמור, ה' ישמור". מנחם נד בראשו בעוגמה, את זאת הבין כבר מעצמו. אך מה עושים עכשיו? "ובכן, אם אכן הייתה זו שגיאה שלך בכך שלא ביררת את העניין מראש, הרי שיהיה עליך לפצות אותם, אם אכן ידרוש זאת, ואני מניח שהם אכן ידרשו, ועוד איך... חזק ואמץ", הוסיף הרב בקול מעודד, מעט חיזוק לא יהיה מיותר עכשיו בסיטואציה הקשה הזו. "נקלעת אכן למצב לגמרי לא נעים ולא קל, זה ניסיון של פעם בחיים, ניסיון גדול מאד, אך אני בטוח בחסדי השי"ת שתעמוד בו בגאון, זכור יש קונה עולמו בשעה אחת"...

בינתיים החליטו מארחיו המתוסכלים לנקוט בטקטיקה חדשה. עד מהרה הופיעה בחדר דמות מרשימה של גבר בגיל העמידה, מגולח למשעי ומחויט בקפידה. הנוכחים קיבלוהו בכבוד רב, והציגוהו לפני מנחם בתור ה"רב" של הקהילה. מטעמי נימוס, אילץ מנחם את עצמו ללחוץ את ידו. סקירה חשאית לא העלתה ולו קצה זעיר של כיפה על קדקודו של הלה. ליבו ניבא לו בעגמומיות כי עתה מצפה לו הרצאה ארוכה, אשר תעניק לו המחשה חיה לטיהור השרץ בק"ן טעמים מבית מדרשה של התנועה הקונסרבטיבית כ"פלורליזם" ו"ליברליזם", "שוויון זכויות" והתאמה לרוח הזמן. או, בתרגום חופשי לשפת בני אדם: איש הישר בעיניו יעשה. הוא לא טעה,

כמובן. שעה ארוכה נאלץ לשבת ולהאזין לגיבובי הדברים, כשהוא אינו יודע אם לבכות או לצחוק. ה'רבאי' ערם את פלפוליו בלשון רהוטה ושפה עשירה ונמלצת. הוא יכול היה להיות משפטן מעולה. משסיים סוף סוף, ביקש באדיבות לדעת מה יש למנחם לומר על השיעור המאלף שהעניק לו בענייני נאורות וקידמה.

"הכל טוב ויפה", השיב מנחם בפשטות "מלבד בעיה בסיסית אחת. התורה משמיים היא, והלכותיה מחייבות כל יהודי, בכל עת ובכל שעה. בין אם זה קל ונוח ובין אם לאו. אם מדובר באיסור הלכתי מפורש, הרי שכל הטיעונים האחרים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא". עיניו של ה'רבאי' הוצפו בחרון. מזמן לא הושם כך ללעג ולקלס לעיני צאן מרעיתו. "ובכן", מתאמץ לשלוט על קולו. "איך אתה מקבל אותו בלי לחשוב ובלי לשאול, ומבלי לתת לשום טיעון אינטלקטואלי והסבר הגיוני לחדור למוחך?" "אין דת בעולם הדורשת כל כך הרבה לימוד ומחשבה, עיון והתעמקות בהלכותיה ומצוותיה, טעמיהן ומקורותיהן", השיב מנחם בשלווה אך בנחישות. "וזה, אם לא אכפת לך, מה שאני עושה שעות ארוכות ביום כשאני מתעמק בלימוד הגמרא, שהיא האתגר האינטלקטואלי הכי גדול שקיים בעולם, כפי שיכול לומר לך כל מי שהתנסה. אבל כל זה – רק לאחר שאני מקבל על עצמי עול מלכות שמיים ואת כל דרישות ההלכה, בין אם אני מבין אותן בשכלי ובין אם לא. הרי על כך התעטרו בני ישראל במדבר בשני כתרים, משהקדימו נעשה לנשמע". מנחם לא היה בטוח שה'רבאי' יודע בדיוק על מה הוא מדבר, אך זה האחרון כבר ויתר לחלוטין על מסיכת האדיבות הקודמת שלמראית עין. פניו אדמו מזעם, באיבה בלתי מוסתרת סינן מבין שיניו: "ובכן, אם את זה אתה לא מוכן להבין, אז נדבר אתך בשפה אחרת". הוא עזב את החדר בחרי אף, ואת מקומו תפסו שני עורכי דין מחברי הקהילה. הם התיישבו ממולו בפנים קשוחות ועיניים קרות כקרח. "ובכן, אם אתה מתעקש לעמוד על דעתך, עשה כרצונך. אנו נודה לך אם תואיל לשחרר אותנו מנוכחותך ולעלות על המטוס בחזרה לניו יורק כמה שיותר מהר, אלא שזה יעלה לך ביוקר רב. עוד ניפגש בבית משפט. יהיה עליך לשלם את המחיר המלא על הפאנאטיות שלך. אנו נגיש נגדך תביעה משפטית שתוציא אותך נקי מכל נכסיד".

מנחם שמר על קור רוח. למזלו, הכין אותו הרב מראש לאפשרות כזו, ואף הדריך אותו איך לנהל עמהם את המשא ומתן. "אני מסכים אתכם שעליי לפצות את המשפחה, ומוכן לעשות זאת. אך אם אתם מעוניינים דווקא להיפגש בבית המשפט, כדאי שתביאו בחשבון שגם אני אגיע לשם מלווה בעורך דין. לא יקשה עליי להוכיח לשופט כי אין המדובר בסתם גחמה פנאטית שלי, כי אם באיסור מפורש, ידוע ומפורסם המגובה על ידי כל גדולי הפוסקים. אין זה סוד, אפילו בקרב הגויים, שיהודים חרדים מקפידים מאד על הפרדה מלאה בכל אירוע ציבורי. השופט עשוי אפילו לשאול אתכם מדוע לא חשבתם על כך מראש ולא דאגתם ליידע אותי לאן אני מוזמן. כידוע לכם, בקרב הציבור הכללי בארה"ב קיימת אהדה רבה וכבוד לשמירת המסורת, כך שיש סיכוי טוב שהשופט יקבל עמדה זו. הטענה הממשית היחידה שאתם יכולים לטעון נגדי תהיה מדוע לא ביררתי את העניין מראש, דבר שנבע משכחה או כפי שאפשר להגדיר זאת 'טעות אנוש'. ועל כך בית משפט עוד לא פוסק מיליונים. כך שאני חושב כי מוטב יהיה אם נגיע להסכמה כאן בינינו, מבלי להיגרר למערכת משפטית".

"בכמה אתה מוכן למכור לי אותה?" הפתיע הרב בשאלה כשהוא מחווה בידו לעבר פיסת הנייר עליה מספר בן חמש ספרות, אשר שימשה כקבלה על סכום הפיצויים ששילם מנחם אמש. מנחם פקח זוג עיניים נדהמות, עד שקלט את חיוכו הרחב של הרב. "הבעיה היא, שכל חמודות תבל לא ישוו את ערכה של פיסת נייר זו. לא יכולת להכין לך צידה לדרך טובה יותר לאחריי מאה ועשרים. הייתה לך הזכות לגרום לקידוש ה' גדול מאד, ולקיים את המצווה של "ואהבת את א-לוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". מנחם נד בראשו, אך מבטו היה עדיין מוטרד.

"מה העניין?" שאל הרב רכות. "זה לא ההפסד הכספי שמטריד אותי. באמת שלא. מדובר אמנם בסכום עתק עבורי, אך כסף בא וכסף הולך, על דברים שהם בגדר של אביזריהו ד'הרג ועל יעבור' שווה לשלם כל סכום שבעולם. וכל הביזיונות שספגתי שם – נו, שיהיה לכפרת עוונות. צערה הגדול של הכלה, זה מה ששובר את ליבי. היא לא הייתה אשמה, היא בת ישראל תמימה, תינוק שנשבה, אשר בסך הכל רצתה לתת צביון מעט יותר יהודי לחתונה שלה, מבלי להעלות בדעתה איזו תסבוכת תיגרם כתוצאה מכך. והרי מגלגלים זכות על ידי זכאי, וגם ההפך, חלילה. במה חטאתי שנגזר עליי לגרום עוגמת נפש שכזו לכלה ביום חופתה?". הרב נשא אליו את עיניו המאירות. "גם עבודה זוהי זכות שתשפיע עליה ברבות הימים".

* * *

"שלום, כאן גברת סנדר משיקגו. האם כבודו זוכר אותי?". "שמך מוכר לי מאד", הודה מנחם, "התואילי לרענן את זכרוני?" "ובכן, את החתונה שלי אתה בוודאי זוכר..." "אוה, בוודאי!" כזה דבר לא שוכחים עד מאה ועשרים... בכי התמרורים של הכלה ביום חופתה עודנו חי בזיכרונו כאילו היה זה רק אתמול. "אני מקווה שהצלחת כבר לסלוח לי", אמר בזהירות. "ההורים שלי עדיין לא. אבל אני... ובכן, זה כבר סיפור אחר, אם עתותיך בידיך כדי לשמוע אותו". "בוודאי!" מנחם היה אחוז סקרנות. "ובכן, כך. בהתחלה זה באמת היה קשה. לא היה זה כל כך הכעס, כמו האכזבה, עמוקה וצורבת. אך עם הזמן החלה להחליף את מקומם תחושה עמוקה של... התפעלות, שהלכה וגברה ככל שחשבתי על כך יותר. את הורי לא יכולתי לשתף בתחושותיי אלו, הם היו כעוסים מדי. אך אצל בעלי הצעיר, מצאתי אוזן קשבת. בעצם, כך גילינו בתדהמה, גדלנו בקהילה שמליצות ודברי גבוהה גבוהה נישאו שם ברמה ובאין ספור דרשות, על מוסר וערכים ויושר ומצפון ומה לא. אך מעולם, אבל באמת מעולם, לא פגשנו שם ולו בן אדם אחד שיהיה מוכן לוותר למען עקרונותיו על... דולר אחד. הכל היה טוב ויפה, עד אשר נגעו הדברים לנוחותו האישית ותועלתו הפרטית של מישהו. או אז התגלו, מתחת לפני השטח או מעליו – מידות רעות ואגוצנטריות, תככים ושנאה ועוד גילויים מכוערים, למן ראשי ה'רבאייס' ועד אחרון החברים. ההלכה היהודית – אין צורך לומר – הייתה שם כמין... פלסטלינה, שאפשר ללוש אותה ולעצב אותה בהתאם לרצון איש ואיש. כל אחד מוזמן לאמץ מה שמוצא חן בעיניו, ומה שלא – אפשר להשליך מן החלון, ואיש לא יאמר לו מה לעשות. זה נוח מאד למי שמחפש לו חיים קלים, בלי עודף נקיפות מצפון, אך לאנשים קצת יותר חושבים – הסתירות הפנימיות וחוסר העקביות מעוררים הרבה תמיהות ותחושה פנימית עמוקה שמאחורי כל המילים היפות מסתתר בלוף אחד גדול. ואז מופיע לפתע מישהו, ומצהיר בראש מורם ובלי לחשוש מאיש, כי התורה משמיים היא והלכותיה שרירות וקיימות בין אם אנו מבינים אותן ובין אם לא, אם זה קל ואם זה קשה. ובאה הצהרה זו, ומוטטה כמגדל קלפים את כל הבניינים שבנו ה'רבאייס' שלנו באוויר בפלפוליהם והתפתלויותיהם. משום האמת שבה, שהכתה בפנינו ללא רחם. ואז התחלנו, בעלי ואני, שואלים

את עצמנו מה יש בה, בהלכה יהודית זו, שאלו האוחזים בה מוכנים להפסיד הון תועפות, לספוג עוגמת נפש שכזו, להצטער באמת ובתמים בצערנו – ובלבד שלא לזוז ממנה. ואז התחלנו לגשש, להתעניין, לקרוא ספרים, להאזין להרצאות ולחפש כל חומר אפשרי שיעשיר את ידיעותינו על ההלכה, פרטיה וטעמיה. וכך מצאנו את עצמנו מתחילים לשמור שבת, כשרות, ועוד עניינים בסיסיים שגררו זה את זה. אנו עדיין בהתחלת הדרך, פסיעותינו איטיות ומהוססות, אך אנו מרגישים שאנו בכיוון הנכון". מנחם היה המום מכדי להגיב. "אלא שעליי לומר לך, כי אנו עדיין איננו מוותרים... אתמול, חגגנו בשעה טובה ומוצלחת את ברית המילה של בנו בכורנו". "אוה, מזל טוב!"

"תודה, תודה. מן הידע שרכשנו בשנה האחרונה, למדנו לדעת כי עלינו לערוך עבורו גם 'פדיון הבן'. ובכן, אם לא בחתונה – נשמח אם תכבד אותנו בהשתתפותך לפחות הפעם... אל תדאג – אנחנו כבר יודעים בדיוק מה נדרש. הזמנו אולם כשר למהדרין, הישיבה תהיה נפרדת לחלוטין – תוכל לשיר שם בלי כל חשש!"

"ושונתם לבניך ודברת במ" (ו, ז)

רש"י: לבניך - אלו התלמידים, שהתלמידים קרויים בנים .

לישיבת טלז המעטירה, נכנס אדם הדור. הוא פנה אל ראש הישיבה, הגאון ר' אליעזר גורדון, ואמר: "איש עשיר אני, וכעת הגיע בתי לפרקה. מחפש אני כחתן את הבחור הטוב ביותר בישיבה, ויש באפשרותי לספק לו את כל צרכיו, על מנת שיוכל להמשיך ולהגות בתורה גם לאחר חתונתו. אנא, אמור לי מיהו הבחור הטוב ביותר מבין מאות התלמידים!" ענה ר' אליעזר במאור פנים: "שמע נא, ידידי, יש לי ארבע מאות תלמידים, וכולם טובים ביותר. אתן לך חדר ומזון למשך כמה ימים, שב באולם וצפה על התלמידים, כך תוכל להיווכח בעצמך מיהו הבחור שאתה חפץ לקחתו כחתן לבתך". וכך היה.

האיש השתכן בישיבה לכמה ימים. לאחר שלשה ימים של התבוננות, פנה אל ראש הישיבה. הוא הצביע על הפינה השמאלית, ואמר: "שם בסוף יושב בחור מיוחד בימינו!" "הו, יש לך טביעת עין טובה!" השיב ר' אליעזר, "אך יש לבחור זה בעיה קטנה..." "מהי הבעיה?" שאל העשיר בחשש, "הבחור הזה הנו בני היחיד!" השיב הרב. "לא נעים, אינני ראוי להשתדך עם ראש הישיבה", אמר האיש. "אם כן, שב עוד כמה ימים, ובחר לך בבחור אחר!" הציע ר' אליעזר .

לאחר שלשה ימים נוספים, שוב פנה האיש אל הרב ואמר לו: "הנה, בפינה הימנית יושב בחור חמד והוגה בתורה". "יפה אמרת!" התפעל ראש הישיבה, "זהו אכן בחור שעדין לגדולות, אלא שיש לו בעיה מסוימת..." "ומהי הבעיה?" הודאג העשיר. "זהו בני היחיד!" ענה ר' אליעזר. התפלא האיש, אך המשיך לתור אחר בחור נוסף. אך דברי ראש הישיבה חזרו על עצמם גם בפעם השלישית. כעת לא התאפק העשיר, ושאל את ר' אליעזר בפליאה: "הרי בן יחיד הוא אחד במשפחתו, איך יתכן שלראש הישיבה יש שלשה בנים יחידים?" "לא שלשה בנים יחידים לי", הסביר הרב בחיוך, "יש לי ארבע מאות בנים יחידים, כל אחד מתלמידי אהוב ויקר לי כבן יחיד!"

"ושוננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקומך" [ו,ז]. (ניצוצות).

ודברת בם ולא בדברים בטלים.

הנער שלמה משה נ"י עלה ממרוקו לישראל, עם שאיפה יוקדת להפוך לתלמיד חכם וגדול בתורה. והימים, ימי מדינת הבוסר, שנות התש"י-תש"כ, הצנע, הסגפנות, המצב הביטחוני המעורער, העליות הגדולות מצפון-אפריקה.

שלמה משה הקטן ידע כי הסכנה מבית חמורה מן הסכנות מבחוץ. מסע ההעברה על דת שניהלה התנועה הציונית אכל כל חלקה טובה ואיים גם עליו. רבבות ואלפים נשאבו אל תוך הוואקום הציוני, למושבים, לקיבוצים, לתנועות הנוער, ומשם קצרה הייתה הדרך לאבד את הצלם היהודי, ולצעוד בעיניים עיוורות אחרי ההבל.

בחסדי השם, ועם הרבה שאר רוח ואמביציית נעורים חסרת פשרות, הצליח שלמה משה להיכנס לד' אמותיה של הישיבה המעולה והקדושה "תפארת ציון", שהוקמה בהנחיית "החזון איש" כדי לקלוט ולרומם גם בני נוער עולים, כדי להצילם מיד הכורת הציוני שהרחיב את מעגלי הצחיחות והשממה בקרב בני עדות המזרח התמימים, שרובם צעדו כצאן המובל לטבח הרוחני. חנו של הנער כבש לבבות, ובמיוחד קרב אותו הגאון הגדול הרב שמריהו גרינימן זצ"ל, שהיה מגדולי תלמידי החכמים שבדור. פקחותו, שנינותו ותמימותו של הנער שבו את לבו, והוא נהג לאמצו בחום אל לבו, ולהשתעשע עמו בפלפולי הגמרא. הנער העולה ממרוקו היה חריף ובקיא, וזיכרונו חבק מכמנים עצומים בכל הש"ס, אשר על כן ניהלו השניים פולמוסים סוערים ובווערים על אמתותן של סברות במצולות האינסופיים של הוויות אביי ורבא. הרב שמריהו אמר לכל מי שהאזין לו: "זה הקטן גדול יהיה".

באחד הימים הובל הרב שמריהו גרינימן לבית החולים. לאחר אבחון ובדיקות מקיפות, ולאחר התייעצות עם ה"חזון איש", הוחלט כי יש להטיסו לצרפת, לרופא בעל שם עולמי, המתמחה בבעיה הרפואית שממנה סבל. הפרידה של הנער ממיטבו הייתה נרגשת. פיו של שלמה משה לא פסק מתפילה ומתהילים לרפואת רבו מטיבו.

אחרי שבועות מספר חזר הרב גרינימן מצרפת, חזק ובריא. אחר כמה ימי מנוחה ביקש שלמה משה לבקר את הרב, ולשמחו עד כמה שניתן. עיניו ברקו מהתרגשות כשנפתחה הדלת, הוא צעד פנימה אל הקודש והתיישב סמוך למיטתו. "אמור לי ידיד הצעיר", פנה אליו הרב גרינימן, "האם למדת לאחרונה מסכת גיטין?" "כן", השיב. "האם אתה מונח היטב בפרק פלוני?" "כן. "האם אתה שולט כמו שצריך בדף פלוני אלמוני?" דומני שחזרתי עליו כמה פעמים. "האם זכורים לך דברי התוספות בדיבור המתחיל...". זכורים, כבוד הרב. "אם כן, חזור על דברי התוספות במקום". הנער שלמה משה חזר על דברי התוספות כמעט מילה במילה.. ואז הקשה הרב גרינימן קושיה על דברי התוספות וביקש מידידו הצעיר להשיב על הקושיה. ובכן, השיב שלמה משה, קושייתך כבוד הרב, היא קושייתו של המהרש"ל על דברי התוספות, והוא אף מתרץ את קושייתו וזה לשון התירוץ... אורו עיניו של הרב, ופיו לא בפסיק מלחייך חיוך מאושר על חדוות התורה. שלמה משה שאל בביישנות על מה גדולה השמחה, הלוא סוף סוף סוגיה זו ידועה ומפורסמת ואין כל חידוש בדבר, הקושיה והתירוץ מוכרים.

"ובכן ידידי", סיפר הרב, "במהלך הטיפול הרפואי שלי בצרפת נפגשתי עם גוי משכיל, פרופסור הנושא 13 תארים באוניברסיטת סורבון. לאחר שווידא שאני יהודי, שאל אם אני לומד תורה. סיפרתי לו שכל אחי ובניי עוסקים בתורה, ואז שאל אותי את הקושיה העצומה על דברי התוספות. אלא שמזיכרוני נשמטה קושיית המהרש"ל. אבל לאחר הרהור קל תירצתי לפרופסור הגוי בדיוק את תירוצו של המהרש"ל". עיניו של שלמה משה נפערו בתימהון. אינני מבין. כבוד הרב סיפר לי שגוי צרפתי הקשה עליך קושיה מדברי התוספות במסכת גיטין, הלוא היה עליו לדעת את דברי רש"י בסוגיה על בוריים, ולהיות מונח ישר והפוך בפשט הסוגיה על כל אופני השקלא והטריא... קשה להאמין, פשוט קשה להאמין. "כן ידידי, אכן כך. הפרופסור הגוי היה בקיא בסוגיא כמו אחד מן הצורבים... אף אני תמהתי מן העובדה הזו ולשאלתי השיב הגוי: אני מדען מפורסם מאוד בצרפת ובעולם כולו. לפני שנים מספר נפגשתי עם קבוצת מדענים יהודיים שעסקו בלימוד ובהתנצחות סביב ספר... שאלתי אותם על מה הוויכוח? והם השיבו לי: יש כאן ספר תלמוד, ובספר הזה טמונות כל החוכמות עלי אדמות. כל החוכמות? כן, השיבו המדענים היהודיים. הכל טמון כאן, ב"מדע התלמוד", שהוא בעצם נקודת החיבור עם השכל הא-לוקי, של מי שאמר והיה העולם. הסקרנות אכלה בי בכל פה, והחלטתי ללמוד את "המדע היהודי" שבספר המשונה שלהם.

התחלתי ללמוד א' ב', ואחר כך כתב רש"י, ומשם התחלתי ללמוד חומש, פסוק אחר פסוק, ותנ"ך ומשניות, עד שהגעתי לגמרא. ואני, כבוד הרב, גיליתי שאכן כנים דבריהם, וכל החוכמות בתבל גנוזות כאן בתלמוד. אסטרונומיה, פיסיקה, כימיה, רפואה, גיאולוגיה, גיאוגרפיה, חיזוי העתיד, תעלומות העבר. ה-כ - ל. ומאז כבוד הרב, אני שוקד על התלמוד יומם ולילה. מתרוצץ כאחוז אמוק ממסכת, למסכת גומע את דברי הראשונים ואת דברי האחרונים, מתעכב על כל קוצו של יוד. ומאחר שגיליתי שכל החוכמות כאן בתלמוד, אינני פותח אף ספר מדע אחר. רק גמרא וגמרא, אין שום צורך בספר אחר... "ואז", מספר הרב גרינימן לתלמידו, "שאג לפתע הגוי, שאגה גדולה ומבהילה. שמריהו!! למה אתם אוכלים ושותים? מאיפה יש לכם את החוצפה להתבטל מלימוד הגמרא? אם הייתם יודעים איזה עומק יש בגמרא, אילו חכמות מופלאות עד אין חקר, לא הייתם ישנים, הייתם שקועים בה מבוקר עד בוקר... אני שואל אותך קושיה קטנה בתוספות ואתה צריך לחשוב? ככה לומדים שמריהו? ככה לומדים?! "בתוכחה נוקבת ודוקרת זו תקף הפרופסור הגוי את הגאון האדיר ר' שמריהו גרינימן... והדברים נוקבים ומבהילים.

הסיפור המדהים הזה סופר לא מכבר על ידי הראשון לציון הגאון רבי שלמה משה עמאר, בעצרת לסיום הש"ס בישיבת "תפארת למשה" בעיר נתניה. הראשון לציון הוא הנער בסיפורנו, ולמותר לציון שאוזניו שמעו מפי קודשו של הרב גרינימן זצ"ל את התוכחה של הפרופסור מסורבון. "יהודים! על מה ולמה ביטול תורה?" הגוי אומנם נשאר גוי, אך מה יהא עלינו...

"ושננתם לבניך" (ו, ז)

מוכר כובעים התנמנם ביער וכשהתעורר גילה שכובעיו נעלמו חוץ מכובעו שלו. על העצים הריעו הקופים כשהכובעים לראשם. האיש נופף באגרופיו, והקופים אחריו. כל תנועה שלו - קוף אחרי בן אדם... מרוב זעם הוא השליך את כובעו ארצה ומיד אחרי זה כל הכובעים היו בידי: כל הקופים השליכו אותם לארץ בעקבותיו.

ילדים אינם מצטיינים בקשב להוריהם, אבל אף פעם לא הפסיקו לחקות אותם. הם דגם החיקוי הקרוב ביותר אליהם. בפרשה נאמר קודם "ושננתם לבניך" ואח"כ "ודברת במ". ויש להבין: הסדר היה צריך להיות הפוך: קודם שהאבא ילמד בעצמו ואח"כ ישנן לבנו? בהמשך, נאמר ציווי דומה, אבל הוא פותח בלשון רבים "ולמדתם" ומסיים בלשון יחיד "בשבתך בביתך". למה? משיב "השרידי אש": הכתוב בא ללמדנו את יסוד היסודות בחינוך ילדינו: דוגמא אישית.

לעיתים תכופות חולפים אצל הילדים ההרהורים האם הגזירה שגזר עלי אבי אף הוא בכללה?... האם במידה שמודד לי הוא גם מודד לעצמו? וזה גורם לריחוק ובידול בין הורים לילדיהם. לפיכך לימדה תורה - "ושננתם לבניך" = איך היא הדרך לשנן להם? ודברת במ בשבתך בביתך" וכו'. 'דהיינו, גם אם תכביר מילים לחנך, מה שייקלט אצל הילד הוא המראה כיצד אתה בשבתך בביתך וכו'. 'כך מבאר המהרי"ל את הגמרא בסנהדרין צ"ד אודות תקופת הזוהר שבימי חזקיהו מלך יהודה שכל תינוק ותינוקת היו בקיאים בדיני נגעים ואהלות (ההלכות החמורות והקשות ביותר). ואין הכוונה שהתינוקות למדו מפי רבם את ההלכות הללו ודקדוקיהן, אלא מכיוון שההורים היו תלמידי חכמים, הילדים למדו ממה שראו בבית. } וזכורני, "כד הויה טליא" (בהיותנו צעירים - טלאים...) צמודים היינו לאבינו ז"ל שהיה מוכר 4 מינים וידענו הלכות שגם גדולים וחכמים מאתנו לא ידעו. { מבאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהתורה מלמדת שעיקר זכויות אברהם אבינו היו בחינוך הבנים: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו" (בראשית ח"י, י"ט). אם נבדוק, נגלה שבסך הכל 8 מילים (מפורשות בתורה) דיבר אברהם לבנו יצחק: "הנני בני. א-לוקים יראה לו השה לעולה בני". זהו! מסקנה: להיות מחנך טוב, אין הכוונה להרבות במילים. אלא דוגמא אישית. ועל כוחה של דוגמא אישית למדים מציווי המלאך לאם שמשון שהיא לא תאכל טמא ולא תשתה יין ושכר. אם היא צריכה לדאוג שבנה יהיה נזיר לה' שתשמור עליו מכל אלו הדברים, אבל למה היא צריכה להישמר מכך? דוגמא אישית! כדי שהילד יחקה אותה.

אָת ה' אֶ-לֶקֶיךָ תִירָא. (ו, יג) (מרבצי תורה מעולם החסידות)

לרבות תלמידי חכמים. (פסחים כח:). ובעה"ט "תירא" בגימטריא "תלמידי חכמים". ואמרו חז"ל (סנהדרין צט:): מהו אפיקורס. זה המבזה תלמיד חכם.

פעם בשב"ק בבוקר לפני התפילה באו והודיעו להגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל אב"ד טבריא, כי העירוב הוא שלא כהלכה. אחרי שחקר ודרש, נתברר לו שהעירוב הותקן עפ"י הוראת הרב מעדת הספרדים הגאון רבי יעקב חי זריהן זצ"ל. הורה רבי משה לשואליו: העירוב כשר, אלא שאין זמני פנוי עכשיו להסביר טעמו של דבר.

למחרת הלך אצל רבי יעקב זריהן, וביקש לסייע אתו בבירור שמעתתא.... התחייך הרב זריהן: וכי לעזרתי צריך מר? השיב לו רבי משה: הן, בגלל חולשת לבי... נכנסו שניהם לבית המדרש שעל שפת הכינרת, הוציא רבי משה מסכת עירובין כדי "לברר הלכה" ופלפל בסוגיא עם איש שיחו עד שהרב זריהן התחיל לזעוק לעצמו: "או לי שטעייתי אמש" אמר לו רבי משה "לשם כך קראתיו..." שאל אותו הרב זריהן: ואיך הורה מר בשבת זו: השיבו: פסקתי "כשר". התפלא הרב זריהן: מדוע? אמר לו רבי משה: "מפני שעירוב מדרבנן, וכבוד התורה מדאורייתא".

וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת לפני ה' א-לוקינו כאשר ציוונו (ו', כה) (מתוק מדבש, הרב ברוך בוקרה שליט"א עלון 41)

מה פירוש המילים 'וצדקה תהיה לנו'? הסבר נפלא מאוד מסביר בעל ה'עבודת ישראל זיע"א: הקדמה: הפסוק אומר 'מי הקדימני ואשלם' ועל זה אמרו חז"ל מי יכול לבוא ולומר לה' שמגיע לו שכר בגלל שהוא קיים מצווה, כי הרי בכל מצווה שתעשה, ה' נתן לך ואחר כך קיימת את המצווה. למשל, קודם ה' נתן לך בן ורק אח"כ קיימת בבן ברית, או קודם ה' נתן לך בגד ורק אח"כ קיימת מצוות ציצית או קודם ה' נתן לך בית ורק אח"כ קבעת מזוזה. ולכן על מה תבקש שכר בעולם הזה? ישנה רק אפשרות אחת ויחידה שיהודי יקדים את הקב"ה. והיא, אם הוא מצפה ומייחל שיהיה לו חפץ שאתו הוא יקיים מצווה. למשל, הוא מייחל לבן כדי לזכות לקיים את מצוות המילה, או אם הוא מצפה ומייחל שיהיה לו בית, כדי לקיים בו מצוות מזוזה בהידור. ומדוע נקרא שהוא מקדים את ה'? משום שעצם הציפייה וההשתוקקות למצווה, היא כשלעצמה נחשבת למצווה. כי הרי 'מחשבה טובה מצטרפת למעשה'... ובאותה שעה שהמחשבה הייתה בראש האדם, הוא קיים היא: 'כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת' נשמור 'פירושו' נצפה לקיים' כמו 'ואביו שמר את הדבר' - ציפה וחיכה לדבר... כאשר נצפה ונייחל לקיים את המצוות, עוד לפני שיש לנו את החפץ של המצווה (בית, ילד וכיו"ב) אז כאן אנו הקדמנו כביכול את הקב"ה. ובשכר זה נקבל תגמול ושכר כאן בעולם הזה.

נחמו נחמו עמי (אוהב תורה)

בהסבר כפל הלשון מובא משל לשני אנשים שנטשו את נשותיהם ונסעו למרחקים. האחד – הלך מחמת דחקו לבקש לו מחיה לפרנסתו, והשני היה עשיר גדול, אבל אשתו הייתה אשת מדנים ולכן עזב אותה והלך לארץ מרחקים יחד עם העני.

ויהי כי ארכו להם הימים ולא היה לנשותיהם שום ידיעה מהם מרוב הדרך, הלכו הנשים לדרוש את פי הסוחרים המחזרים בעיירות אולי יש להם ידיעה מבעליהן, והנה בא סוחר אחד ובישר לשתייהן: ראיתי את בעליכן ודיברתי עמהם וגם נתנו לי אגרות אליכן. הנשים ביקשו שייתן להם את האיגרות, אך הוא אמר להן שאין לו פנאי כעת לחפש את המכתבים והבטיח שלמחרת ייתן להם המכתבים. אשת העשיר הלכה לביתה בשמחה, אבל אשת העני הפצירה בו מאד שיחפש אחר האיגרת וייתן לה. שאל אותה הסוחר: מדוע את מפצירה בי יותר מחברתך ששמחה והלכה לביתה!? ענתה האישה: יש הבדל רב ביני לבין חברתי, היא יושבת בביתה שלווה כי הון מעושר בביתה, והסיבה שבעלה עזב אותה מחמת ריב וקטטה שהיו ביניהם, וכל דאגתה היא שמא בעלה עדיין כועס עליה, ולכן עתה ששמעה שבעלה שלח לה איגרת, די לה במה שנודע לה שבעלה חפץ בה וישוב אליה, אבל אני, ענייה וחסרה, משתוקקת מאד לדעת מה כותב בעלי, האם כבר מצא לו מקור פרנסה?

כך אומר הנביא לבני ישראל: "נחמו" – דבר זה בלבד עשוי לנחמכם, כי "נחמו עמי יאמר אלוקיכם" – הקדוש ברוך הוא שולח לכם דברי נחמה ומכריז כי א-לוקיכם הוא – זוהי הנחמה הגדולה ביותר בגלות, שיש תקווה.

נחמו נחמו עמי

פעם נכנס ר' ישראל מרוז'ין לבית מדרשו בראש השנה וסיפר : מעשה ביהודי כפרי שבא לראש השנה לעיר להתפלל. מרבית ימיו בילה בכפר, בין הגויים, כמעט ולא ראה יהודים, ובקושי ידע משהו על מהותן של התפילות. הכפרי שלא היה בקיא בתפילות, וכמעט שלא ראה צורת אות, משהו מנעוריו זכר, קנה לו מחזור והלך לבית הכנסת וחשב בלבו: "מה שיעשו אחרים, אעשה גם אני." "הגיע לבית הכנסת, התחילו תפילת עמידה, והוא רואה שאנשים מתחילים להתאנח, ואח"כ בכיות ואח"כ יללות, והוא לא הבין על מה הם בוכים? מה קרה להם? חשב בלבו: "כנראה שהם רעבים ולכן הם בוכים". גם הוא היה רעב, וממילא גם הוא התחיל לבכות. אחרי שגמרו את העמידה, כולם התיישבו, והוא רואה שאף אחד כבר לא בוכה". מה קורה פה? הם כבר לא רעבים? הם עוד לא אכלו אז מה עכשיו הם הפסיקו לבכות. "!! ואז הוא נזכר שלפני שהוא יצא מהבית, הוא שם חתיכת בשר בתוך הצ'ולנט, וככל שעובר יותר זמן, כך הטעם של הבשר משייח בכל הקדירה, וכל הצ'ולנט יהיה יותר טעים". בטח גם הם עשו כמוני, ואף על פי שהם רעבים הם מבינים שכדאי לחכות, כדי שהצ'ולנט יצא יותר משובח!". אז גם הוא הפסיק לבכות. הגיע מוסף ועוד פעם הם מתחילים לבכות". עכשיו אני כבר לא מבין כלום. הם בכו כי הם רעבים, הפסיקו לבכות כי זה כדאי לחכות עם הצ'ולנט, ועכשיו הם שוב בוכים. "!! חשב, חשב עד שמצא פתרון – "כנראה שהם כי אף על פי שהצ'ולנט משייח, אבל כמה כבר אפשר לחכות ???".

וכשר' ישראל מרוז'ין סיפר את זה, הוא הוריד בעצמו שתי דמעות. גם אנחנו בכינו, על מה? בוכים על הגלות.. בוכים על זה שאין לנו בית מקדש. אז למה הפסקנו לבכות? שמחנו כימות עינינו, כי ככל שיעבור הזמן, כך הגאולה תהיה יותר שמחה ומתוקה! אז למה עוד חודש וחצי בצום גדליה שוב פעם בוכים? נו בסדר, כבר יהיה יותר טוב אחר כך, אבל כמה כבר אפשר לחכות?! נחמו נחמו עמי.

נחמו נחמו עמי יאמר א-לקיכם (ישעיה מ) (ווי העמודים)

נחמו נחמו עמי יאמר א-לקיכם (ישעיה מ) והנה בפרק שירה יש בעלי חיים שאומרים את הפסוקים האלו, רציפי אומר: נחמו נחמו עמי יאמר א-לקיכם. חסידה אומרת: דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יהוה כפלים בכל חטאתיה. [ויעיין עוד שם שגם זבוב ואווז אומרים פסוקים מהפטרה של נחמו.]

רציפי: במב"ט כתב שאינו יודע מה זה רציפי, אולם בספר כנף רננים כתב, שרציפי הוא הנקרא 'פינגווין', זה עוף שחי בקוטב הדרומי, כשבחורף הטמפרטורה יכולה להגיע לארבעים מינוס, ובנוסף לכך יש שם רוחות עזות שכמעט אף בעל חיים אינו יכול לשרוד בקור הגדול הזה. כל בעלי החיים האוהבים את החום, כשמתחיל הקור במקום מושבם נודדות מיבשת ליבשת כדי להגיע למקום חמים, גם הפינגווין כמו יתר הבעלי חיים אוהב חום, אבל הוא אינו נודד לשום מקום, הוא נשאר במקום מושבו, ולמה כי הוא יודע שאמנם כעת קר, אפילו קר מאד, אבל מיד לאחר הקור מגיע האביב החמים, ואז כבר יהיה לו טוב. וכדי שלא לאחר את תחילת ימי האביב, ושאיז יש מזון בשפע, הוא נשאר בקור הגדול, ומסכים לסבול כמה חודשים של קור נוראי, כדי שמיד בבוא האביב, הוא מיד יוכל לקבל מזונו, [כמובן שהכל זה חכמת השי"ת כדי שנוכל ללמוד ממנו את תכונותיו וכדלהלן]. וכיצד מחזיק הפינגווין מעמד בקור הנורא, בנוסף על הנוצות

שהקב"ה ברוב חסדו ברא לו, ובנוסף לכך ברא לו הקב"ה עור עבה מאד, ועוד כמה דברים שהקב"ה ברא לו בטבעו, שיצליח להחזיק מעמד בקור הנורא. אבל כל זה עדיין לא מספיק להחזיק מעמד בקור הנוראי, אלא שהקב"ה ברא בהם טבע מאד חכם, כל העופות יחד, שמספרם יכול להגיע למאות רבות, מסתדרות בעיגול, כאשר כל אחד מכניס את ראשו תחת נוצת רעהו, והם עומדות צפופות זה עם זה, כך שהחום הטבעי שיש בגופם, יחד עם הנוצות, מחממות זו את זו, וכך הן מצליחות להחזיק מעמד בקור הנוראי. כל אחת בעצמה למרות כל ההגנה הטבעית שהקב"ה ברא לה, לא הייתה מצליחה להחזיק מעמד, ורק בהתאחדות המשפחה הן יכול להחזיק מעמד ולעבור את הקור הנוראי. ולכן הן נקראות רציפי, שהן עומדות רצופות זו בצד זו, כדי שיוכלו להחזיק מעמד.

הקב"ה החליט ברוב רחמיו, שהטוב ביותר בעבורנו שנצא לגלות, הגלות היא קור נוראי בעבודת ה', רוחות חזקות של כפירה והשכלה ושאר מרעין בישינ מנשבות בנו בעוז, בנוסף לכך נגזר עלינו עול הגלות הקשה של עוני וייסורים קשים. וכי נברח מהייסורים, וכי נלך למקום אחר, ונחשוב שאולי שם יהיה יותר טוב, הקב"ה כשמוציא אותנו לגלות, אמר לנו נחמו נחמו עמי, בואו תלמדו מהעוף הזה, כיצד אפשר לעבור את הגלות בשלום. על ידי שני דברים עיקריים, א. להישאר במקום, לקבל את הייסורים באהבה, לא לבעוט בייסורים הבאים מאתו יתברך, ולא להתרעם על מידותיו יתברך, כי לא יתכן הטוב שאנו מצפים לו, אלא בקבלת הרע והייסורים באהבה, ולא יתכן לצפות לאור הישועה, אם לא תקדם חושך הייסורים, כמו הפינגווין הבוחר להיות בקור הנורא, כי הוא מצפה לאביב. ב. העוף הזה מלמדנו איך להקל מעלינו הצרות והעוני שלא נרבוץ תחת המשא הגלות והשעבוד, על ידי שנאמץ את טבע הרציפי שהחכימה הקב"ה להתחבר יחדיו, ועל ידי החיבור יתחזק החום הטבעי בכפל, ועל ידי זה יקל מעליהם הקור, גם אנחנו אם נהיה בגלות בודדים, כל אחד ואחד לעצמו, לא נצליח לעבור את הגלות הקשה, אולם אם נצטרף ונתאחד כולנו כאיש אחד, בסבל והתלאות, ואיש את רעהו יאמר חזק, בעזרת השם נוכל לעבור את הגלות הקשה, ולהגיע לאביב המצופה במהרה בימינו.

החסידה אומרת את הפסוק השני, 'כי לקתה מיד ה' כפלים' החסידה היא חיה שעושה חסד עם חברותיה, וכתב מרן הגר"ח קניבסקי בספרו על פרק שירה, טבע החסידה היא שהיא אוהבת חום, וכשמגיעים ימי הקור באירופה, הם נודדים לכוון מקומות החמים, ויש לה זמן קבוע בשנה מתי היא נודדת, היא לא מקדימה ולא מאחרת, כמו שכתוב בירמי' (פר' ח) 'גם חסידה בשמים ידעה מועדיה' (עי' רש"י שם) והוא לרמז על הגאולה שיבוא, כשיגיע הזמן לא יאוחר, וזהו השירה שלה 'דברו על לב ירושלים וגו' כי מלאה צבאה', כשיגיע הזמן של הגאולה. [ועוד כשהיא חוזרת היא חוזרת למקומה המדויק, ואינה משנה את מקומה, כך גם עם ישראל יחזרו למקומם המדויק]. אולם יש שפירשו שמונח כאן עומק נוסף, שעל ידי החסידה נוכל ללמוד כיצד נוכל לצאת מהגלות ביתר מהירות, החסידה כשהיא שולה מזון, היא אינה אוכלת הכל לבדה, אלא היא מתחלקת עם המזון גם עם חברותיה, כלומר כואב לה המצב שהיא שבעה ולחברותיה אין מה לאכול, ובנוסף לכך שיש כאן מדת חסידות, יש כאן גם שכל ישר, כי גם חברותיה כשהן שולות אוכל, היא גם מקבלת חלק ממאכלן, [ולכן נקרא היא עוף טמא, כי בכל זאת, היא עושה חסד רק עם חברותיה, ולא עם שאר בני מינה]. והנה יש ללמוד מכאן עומק נורא, יש גזירה כמה אנו צריכים לסבול בגלות, והנה אם כל אחד יסבול את כל הגלות שנגזר עליו, הרי שצריך לעבור כל כך הרבה שנים, עד שיסתיים כל מה שנגזר על ישראל לעבור בגלות. אבל יש עצה "חסידה" - מה העצה, שכל אחד יתחלק עם חבריו, דהיינו כשאדם רואה את הצרה שנגזר על חברו והוא מצטער עמו, הרי

שחסך חצי מהגלות, כי אם נגזר עליו על דרך משל שיסבול במשך ימי חייו בארבע מחלות ל"ע, הרי כשהוא רואה את חברו חולה במחלה, והוא מצטער עליו כאילו שהוא חלה במחלה, הרי שחסך ממנו מחלה אחת, וכך כיוצא בזה. ואם כן אם באמת נפנים זאת, וכל אחד יצטער באמת עם הצער של השני, אפשר לצאת מהגלות במהירות עצומה. וזה מה שהנביא זועק, מְלֹאָה צְבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָה כִּי לְקַחָהּ מִיַּד יְהוָה כְּפָלִים בְּכָל חַטָּאתֶיהָ אֵיךְ לְקַחָהּ כְּפָלִים, אם נצטער גם עם הצער של חברנו, כמו החסידה שמתחלקת עם הצער של חברותיה.

הגיגים לטו' באב

"טפכם נשיכם, וגרך אשר בקרב מחניך, מחטב עציק עד שאב מימך" (דברים כט')

הכתוב רוצה לציין שמכל השכבות של בני ישראל התייצבו ועמדו לפני ה' ואומר: "מחטב עציק עד שאב מימך" אלא שנשאלת השאלה, בכל המקומות במקרא מובא קודם הגדול שבגדולים ואחריו הקטן שבקטנים, כגון: "מבכור פרעה הישב על כסאו", התחיל בגדול שבגדולים, "עד בכור השפחה אשר אחר הרחים" (שמות יא) ה' סיים בקטן שבקטנים, וכמו כן: "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו למאיש ועד! בהמה" (שמות יא, ז'), ואילו בפסוק שלפנינו לא בולט ההבדל בין "חוטב עציק" לבין "שואב מימך", ושניהם נמצאים באותו מעמד?

ומתרצים בספר "קהלת יצחק" (וילנא) בשם רבי מאיר שניפסקר שפסוק הזה רומז רעיון מוסרי גבוה ונעלה, כי ידוע שחודש אלול הוא עת רצון לשוב בתשובה יותר מכל ימות השנה, וכבר אמרו על כך: "חז"ל, אמר רבי יוחנן: אחורי ארי ולא אחורי אשה" (ברכות סא). ומרמזים על כך שטוב להקדים ולשוב בתשובה לפני הקב"ה לאחר חודש "אב שהוא מזל "ארי" ולא להמתין עד לאחריו חודש "אלול" שהוא מזל בתולה. ונראה שעיקר הזמן שבו ראוי להקדים ולשוב בתשובה הוא ביום ט"ו באב, על פי דברי הגמרא שבאותו היום פסקו לירות את עצי המערכה והיו מוסיפים בו בלימוד התורה (תענית לא "קכא,ב): כלומר מיום ט"ו באב נדרשים אנו להתחיל את דרך התשובה ולא להשתהות לזמן מאוחר יותר.

ודבר זה רמוז בפסוק שלפנינו שאומר משה: "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' א-לקיכם", ומלמד את בני ישראל את מצות התשובה ומסביר שהדברים מיועדים ל"ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל" ומוסיף משה גם את: "טפכם נשיכם, וגרך אשר בקרב מחניכם", "והזמן הראוי ביותר לתשובה הוא": מחטב עציק, "מיום ט"ו באב שבו פוסקים לחטוב עצים למערכה, עד "שאב מימך", הוא יום הושענא רבה שהוא יום גמר השאיבה וניסוך המים, ואותו היום הוא גמר החתימה הטובה לכל ישראל

ט"ו באב (הרב יוסף זילברפרב)

במשנה בסוף מסכת: "אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לביש את מי שאין לו. כל הכלים טעונין טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים...".

חז"ל מנו ששה אירועים היסטוריים הקשורים לט"ו באב:

א. יום שפסקו בו מתי מדבר: בתלמוד ירושלמי מתואר שבכל ערב תשעה באב הודיע משה רבינו שיצאו לחפור קברים. בלילה היו ישנים בקברים אותם חפרו לעצמם, ובבוקר היו קמים ומוצאים שחסרו מהמניין חמשה עשר אלף שמתו בליל תשעה באב. בשנה האחרונה של הגזירה שנגזרה כתוצאה מחטא המרגלים שלא יכנסו לארץ, גם עשו כך, אך בבקר קמו וראו שלא נפקד איש ולא מת אף אחד. סברו שאולי טעו בחשבון ימי החודש. משהגיע ט"ו באב – ליל הירח המלא, הבינו שהעונש תם וחסרו את סיומו. ביום זה חזרה הנבואה למשה וזה היה גם סימן לסיום גזירת נדודי דור המדבר ופתיחת תקופת דור באי הארץ.

ב. הותרו השבטים להינשא זה לזה: בסוף פרשת מסעי מסופר שלבקשת בני שבט מנשה בעניין בנות צלפחד, נקבע שבת יורשת נחלה תתחתן רק עם חתן משבטה כדי שנחלה לא תעבור בין השבטים. בכניסת ישראל לארץ נתבטל האיסור.

ג. הותרו נישואין עם שבט בנימין: מעשה פילגש בגבעה המובא בספר שופטים, גרם למותה. בני ישראל נלחמו בבנימין ונדרו לא להתחתן עם בני שבט בנימין. צעירי בנימין מצאו את הדרך והגיעו אל כרמי שילה, כנאמר: "ויצוו את בני בנימין לאמר לכו וארבתם בכרמים, וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחולות, ויצאתם מן הכרמים וחספתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימין". התקופה של בציר הענבים הייתה בט"ו באב שבו בוטלה הגזירה.

ד. יום שפסקו לכרות עצים למערכה: כשעזרא ונחמיה עלו מבבל לבנות את הבית השני, מצאו את הארץ שוממה. עציה נעקרו על ידי האויבים והיה מחסור בעצים לבניין הבית ועבור המערכה לצורך נדבת המזבח. נדבת העצים נחשבה לנדבה גדולה וכל הזוכה במצווה הביא קרבן שנקרא 'קרבן העצים' מתוך שמחה גדולה. היום האחרון לכריתת העצים מידי שנה היה בחמשה עשר באב, לפי שהעצים הכשרים למזבח חייבים להיות יבשים וללא תולעים, ומט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה ואינה מייבשת את העצים הכרותים במהירות ונכנסים בהם תולעים ונפסלים למזבח, והיות וביום זה השלימו את המצווה בכך שהיו העצים מוכנים למערכה עד הקיץ הבא, עשו אותו יום שמחה. סיבה נוספת לשמחה ביום זה, היות ובשל העיסוק בכריתת עצים לא יכולים היו ללמוד תורה, משסיימו את העבודה שמחו על הזמן הפנוי.

ה. יום שביטל הושע בן אלה פרדיסאות: כשקרע ירבעם בן נבט את מלכות ישראל מירושלים, העמיד עגלים בדרן ובבאר שבע והיה מביא לשם את העם שיעבדו עבודה זרה. עיני העם היו נשואות רק לבית המקדש שבירושלים, ועקב כך העמיד ירבעם "פרדיסאות" – מחסומים ושומרים בכל הדרכים המובילות לירושלים שלא יעלו לשם ויעבדו את ה' וישתחוו למלך יהודה שבירושלים. המחסומים הוסרו בט"ו באב, עת עלות הושע בן אלה מלך על ישראל.

ו. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה: כשהחריב אדריאנוס את ביתר, התעלל בהרוגים באכזריות נוראה, ובגופות החללים גידר כרם גדול שהיה לו מכל רוחותיו. לאחר זמן בא מלך אחר והתיר להביא את הרוגים לקבורה, ואותו היום היה חמשה עשר באב. באותה שעה תקנו חכמים ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון. 'הטוב' – שלא הסריחו, 'והמטיב' – שניתנו לקבורה. אותה ברכה תיקנו גם לשותה יין משובח, זכר לאותו הנס שהיה אצל כרם היין.

השמחה הגדולה במילואה של הלבנה ביום ט"ו באב היא מפני שבני ישראל נמשלו ללבנה, ויום זה מסמל את שיא העלייה שלאחר הצער והירידה הגדולה של ימי בין המצרים ותשעה באב.

ט"ו באב משמש בהלכה כיום האחרון לנטיעה וכל נטיעה לאחר מכן נחשבת לנטיעה של השנה הבאה, וכגון, לצורך "נטע רבעי" מהראוי להקדים ולנטוע לפני שעובר ט"ו באב.

גימטרייה נחמדה מגלה שכתובה וחתימה טובה שווה ל-928, כמו גם חמשה עשר באב.

יהי רצון שנזכה לחגוג בשנה זו את יום ט"ו באב בשמחה רבה; שעד אז ישובו כל בנינו לגבולם; שההרג, הצער והכאב יחדלו; שהאהבה ששורה בינינו כעת, בימות הקושי, רק תעלה, תוסיף ותפרח; ושנזכה סוף-סוף לראות בבניין בית המקדש ולחוות במוחש את קרבת הא-לוקים.

"לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים" (הרבנית ימימה מזרחי)

על ט"ו באב נאמר "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים" ואנחנו תוהות: בטח שהיו! יש לנו המון ימים טובים: פסח, שבועות, סוכות... אז מה טוב כל כך בט"ו באב וביום הכיפורים דווקא? והתשובה: רק אלה ימים שבהם יש מהפך בן רגע, ממוות לחיים. ביום כיפור יש לשון של זהורית אדומה, שבאחת מתהפכת ללבנה (צמר צבוע באדום שנתלה בבית המקדש ובדרך נס היה מלבין, כסימן לכך שעוונות בני ישראל נמחו). גזירת מוות מתבטלת ובמהפך חד עוברים לגזירת חיים. גם ט"ו באב הוא יום כזה. ה"פרי צדיק" אומר שחודש אב, כמו האותיות שמרכיבות אותו, מחולק לשנים: החלק הראשון – אל"ף – ארור והשני – ב"ת – ברוך. מט' באב, אנחנו עוברים בחדות לט"ו באב. מה" אִיכָה יְשֵׁבָה בְּדָד! אותה בחורה בודדה עוברת ליום הזיווגים. מהפך! מאבלות – לנחמה.

חידון לפרשת ואתחנן

1. על אילו מעשים מובטח בפרשתנו שכר של אריכות ימים? על אילו שתי מצוות נוספות מבטיחה התורה אריכות ימים?
2. באיזה הקשר מוזכר בפרשתנו דג?
3. היכן מוזכרים בפרשתנו שור וחמור באותו פסוק? (2 תשובות)
4. באילו שני מקומות בפרשה זו התורה אומרת "בכל לבבך ובכל נפשך"?
5. מי מכונה בפרשה זו "עם חכם ונבון"? מי עוד מכונה בתורה "נבון וחכם"?
6. היכן מוזכרת בפרשה זו המילה ערפל? היכן עוד מוזכר ערפל בתורה?
7. בפרשה זו מופיע הפסוק היחיד בתורה שבו יש שתי אותיות מוגדלות. מהו הפסוק?
8. בכל התורה כולה יש רק שני פסוקים שמכילים את כל אותיות האלף בית, האחד מופיע בפרשתנו והשני לא. מהם שני הפסוקים האלה?

תשובות

1. על אילו מעשים מובטח בפרשתנו שכר של אריכות ימים? על אילו שתי מצוות נוספות מבטיחה התורה אריכות ימים?

בפרשה זו, חיים ארוכים מובטחים א. למי ששומר את חוקיו ומצוותיו של ה' (דברים ד מ) ב. למי שהולך בדרך המצוות (דברים ה כט) ג. למי שמכבד את אביו ואת אמו (דברים ה טו) ד. למי שישמור את המצוות בארץ ישראל (דברים ו א-ב). אריכות חיים מובטחת פעמיים נוספות בפרשת כי תישא א. על מצוות שילוח הקן – הרחקת האם לפני שלוקחים את הביצים (דברים כב ז) ב. למי שיחזיק כלי מידה ומשקלות מדויקים (דברים כה טו).

2. באיזה הקשר מוזכר בפרשתנו דג?

בני ישראל מזהרים שלא ליצור פסלים בדמות דגים (דברים ד יח).

3. היכן מוזכרים בפרשתנו שור וחמור באותו פסוק? (2 תשובות)

בעשרת הדברות שור וחמור מוזכרים בקשר ל: א. שמירת השבת (דברים ה יג). ב. האיסור לחמוד את רכוש הזולת (דברים ה יז).

4. באילו שני מקומות בפרשה זו התורה אומרת "בכל לבבך ובכל נפשך"?

א. כשעם ישראל יישלח לגלות, כל מי שיבקש את ה' בכל לבבו ובכל נפשו, יצליח למצוא (דברים ד כט). ב. בפרשייה הראשונה של קריאת שמע, התורה מצווה לאהוב את ה' "בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו ה).

5. מי מכונה בפרשה זו "עם חכם ונבון"? מי עוד מכונה בתורה "נבון וחכם"?

כשעם ישראל שומר את מצוות התורה, העמים האחרים יראו בו "עם חכם ונבון" (דברים ד ו). בפרשת מקץ, פרעה אומר שאין עוד "נבון וחכם" כמו יוסף (בראשית מא לט).

6. היכן מוזכרת בפרשה זו המילה ערפל? היכן עוד מוזכר ערפל בתורה?

ערפל מוזכר בפרשתנו פעמיים בקשר למתן תורה (דברים ה יח, ד יא), והוא מוזכר גם בפרשת יתרו באותו הקשר (שמות כ יז).

7. בפרשה זו מופיע הפסוק היחיד בתורה שבו יש שתי אותיות מוגדלות. מהו הפסוק?

הפסוק הוא "שמע ישראל" (דברים ו ד), האותיות ע' של שמע וד' של אחד, נכתבות גדול יותר מיתר האותיות.

8. בכל התורה כולה יש רק שני פסוקים שמכילים את כל אותיות האלף בית, האחד מופיע בפרשתנו והשני לא. מהם שני הפסוקים האלה?

הפסוק שכולל את כל אותיות הא' ב' בפרשתנו הוא דברים ד לד. הפסוק הנוסף שכולל את כל האותיות הוא שמות טז טז בפרשת בשלח.

שאלות חידון א'ב' לפרשת ואתחנן

- א. "כי השם אלקיך..."
- ב. במעמד הר סיני הָהָר הָיָה...
- ג. המִיחַד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהַשֵּׁם לָקַח אוֹתוֹ...
- ד. הַשֵּׁם שׁוֹמֵר אֶת הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאוֹהָבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו עַד אֶלֶף _____
- ה. עָשׂוּ כַּהֲגֵן
- ו. בָּחַר
- ז. חוץ מְ
- ח. רָצָה מְאֹד
- ט. "הָהָר" בְּאֶרְמִית
- י. "כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ... לְמַעַן _____ יִמִּיךְ"
- כ. עִם יִשְׂרָאֵל נִכְנָס לְאֶרֶץ וּמִצָּא בָּהּ _____
- ל. מֹשֶׁה כָּתַב אֶת עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת עַל שְׁנֵי _____
- מ. פָּרְעָה מְלֶךְ... _____
- נ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא _____ לְעַם יִשְׂרָאֵל
- ס. "יֵרַח" בְּאֶרְמִית
- ע. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ... _____
- פ. עִם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל _____
- צ. "פֶּסֶל" בְּאֶרְמִית
- ק. בְּמַעְמַד הַר סִינַי שָׁמְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשֵּׁם בְּ _____
- ר. דוֹר רְבִיעִי
- ש. יוֹם לִפְנֵי אֶתְמוֹל
- ת. בְּמַעְמַד הַר סִינַי לֹא רָאוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹם...

הַתְּשׁוּבוֹת לְחִידוֹן א'ב' פֶּרֶשֶׁת וְאֶתְחַנֵּן

- א. אֵשׁ אֲכָלָה הוּא
- ב. בּוֹעֵר בְּאֵשׁ
- ג. גּוֹי מְקָרֵב גּוֹי
- ד. דוֹר
- ה. הִיטִיבוֹ
- ו. וַיִּבְחַר
- ז. זוֹלָתִי
- ח. חֶשֶׁק
- ט. טוֹרָא
- י. יְאֻרִיכֵן
- כ. כָּל טוֹב

- ל. לוחות אבנים
- מ. מצרים
- נ. נחלה
- ס. סהרא
- ע. עבדים
- פ. פני האדמה
- צ. צילם
- ק. קול גדול
- ר. רבעים
- ש. שלשם
- ת. תמונה